

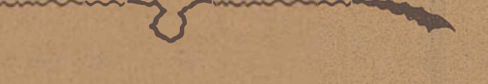

DAS ZEITALTER.

יוצא אחת בשבוע.

המו"ל:
חברת „אחיאסף".

Krakau, 23 Juni 1901. גליון 25. קראקא, ו' תמוז תרס"א.

תכן הענינים:

תנאי החתימה:

באוסטריה־אונגריה:

לשנה	—.14 קראנען.
לחצי שנה	—.7 „
לרבע שנה	3.50 „

ברוסיה:

לשנה	—.6 רו"כ.
לחצי שנה	—.3 „
לרבע שנה	1.50 „

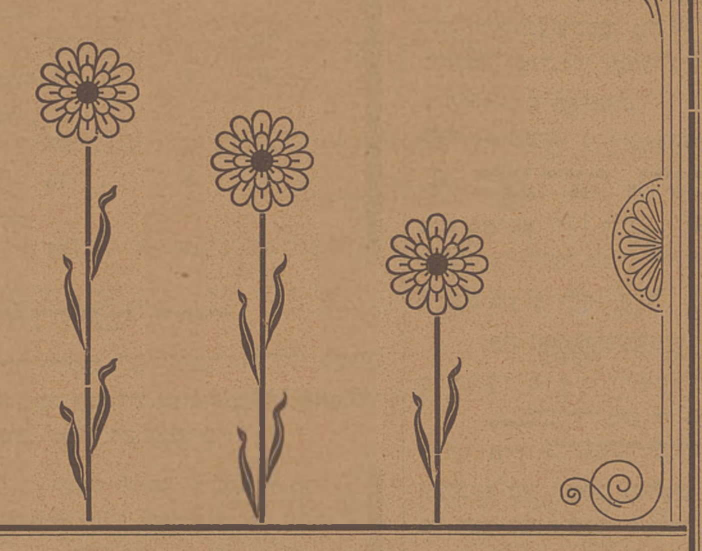
בשאר ארצות:

באשכנז לשנה 12 מארק.
באנגליה „ 12 שילינג.
בשאר ארצות לשנה 17 פרנק.
בארץ ישראל „ 15 „

מחיר כל גליון 15 ק', 30 העל'.
בעד חילוף הכתבת 20 ק'.

מחיר מודעות:

בעד כל שורה קטנה פטיט 20 הילר, 10 קופ'.

כתבת „הדור":

ברוסיה:
Verlag „Achiasaf", Warschau, Postkiste 25.

בשאר ארצות:
Administr. „HADOR", Krakau, Gertrudy 16.

הנחה

לחותמי „השלח“ ו„הדור“.

החותמים על מכה״ע „השלח“ ו„הדור“ ביחד או על אחד מהם יוכלו להשיג ספרי הוצאת „אחיאסף“ הרשומים מטה, כלם או חלק מהם, בחצי מחירם, וכל אחד מחותמי „הדור“ ו„השלח“ החפץ ליהנות מההנחה ולהביא אל ביתו ספרים יקרי הערך במחיר מצער, ישלח מחירם כפי המחיר הרשום בזה (היינו בנכיון 50% ממחיר הקצוב בקטלוג) בהוספת דמי הפארטא. כל אחד מהספרים אפשר להשיג נ״כ מכורכים בכריכת בד מהודרה, ועבורה יש להוסיף עוד 20 קאפ. בעד כל כריכה.

ואלה המה הספרים ומחירם לחותמי „הדור“ „והשלח“:

	לקונים אחרים		לחותמי „הדור והשלח“
ר׳ יהודה הלוי, ב״ח	98 ק׳	(פארטא 10)	50 קאפ׳
ר׳ אברהם בן עזרא, ב״ח	112	12	55
לקוטי קדמונים (ר׳ האי גאון, ר״ש שרביט הזהב, ר׳ דונש בן לברט)	42	6	20
ר׳ יהודה אלחריזי תחכמוני	138	14	70
החנוך, ספענסער	91	12	46
מכתבים ע״ד הספרות ד. פרישמאן	50	4	25
מגלת ספר, ר״י עמדן	1—	12	50
התורה והחיים בימי הבינים, ד״ר מ. גידעמאן, שלשה חלקים	390	44	185
ירמיה הנביא, פראפ׳ לאצארוס	40	6	20
ר״י ליפמאן צונץ, ש. פ. ראבינאוויטש	160	18	80
דעת אלהים, דר. ש. ברנפלד, חמשה ספרים	275 ק׳	(פארטא 26)	140 קאפ
ספרות ישראל, פרופ׳ מ. שטיינשניידער, ארבעה ספרים	195	20	100
תולדות שי״ר, דר. ש. ברנפלד	80	10	40
דרך תשובה, צלפחד בר חושים התוהה	25	4	15
דרך לעבור גולים, מ. לילענבלום	75	8	40
לקורות היהודים ברוסיא ופולין, בן-ציון כ״ץ	50	6	25
מיכאל זקש, ד״ר, ש. ברנפלד	75	8	50
תולדות הריפורמציון הדתית, ב״ח דר. ש. ברנפלד	125	16	65

הנחה מיוחדת לחותמי „הדור“

מלבד הספרים המנויים למעלה, יוכלו להשיג רק חותמי „הדור“ לבדם את ספרי הוצאת אחיאסף הרשומים מטה למקחים נמוכים מאד, שהם כדי שליש המחיר הקצוב, ואלה הם הספרים:

	המחיר הקצוב		לחותמי הדור
דניאל דורונדה, עליוט תרגום פרישמאן	168 ק׳	(פארטא 16 ק׳)	60 ק׳
בירניקה, שומאכער	170	20	75
אפרים קוה, אויערבאך	63	10	25
דין וחשבון, טריוואש	28 ק׳	(פארטא 6 ק׳)	14 ק׳
הגיתו החדש, דר. הירצל	40	6	20

כתבת „הדור“ ו„השלח“:

Издательство „Ахiасафъ“, Варшава.

VERLAG „ACHIASAF“, WARSCHAU.

עס איז הערויס פון דרוק
און צושיקט צו די אבאנענטען

„דער יוד“ Nr. 25

אינהאלט:

א) וואס האבען ציוניסטען צו טהון. — ר.
ב) די פעסט. — ד״ר מ. נאטטליעב.
ג) מען שרייבט אונז.
ד) צייטונגען פון דער וואך.
ה) ד יודישע וועלט.
ו) אלגעמיינע וועלט נייעס.
ז) הערבסט-מאטיוו. געדיכט. — מ. וואלט.
ח) דריי חופות. סקיצע. — ל. פרץ.
ט) דרייפוסעס שריפטען. — N. N.
י) גאנץ בערדיטשעוו. פעלעטאן. — שלום עליכם.

צו אונזערע געעהרטע אבאנענטען!

מיט דער יעטצטיגער נו׳ 26 ענדיגט זיך דאס אבאנאמענט אויף דעם „יוד“ פיר די וועלכע האבען אויסגעשריבען די צייטונג נור אויף א האלב יאהר פון 1 יאנואר, אדער אויף איין ¼ יאהר פון 1 אפריל, און מיר בעטען זעהר אזוי גוט זיין גלייך, אונגעזאמט, אריינשיקען דאס געלד פיר די וייטערע צייט, כדי מיר זאלען קענען ווייטער שיקען די בלעטער כסדר.

אונזערע אבאנענטען אויף דער

„וועלטגעשיכטע“

זענען מיר מודיע אז

דער צווייטער באנד

איז שוין פערטיג צום דרוק, און אין דער קומענדער נו׳ וועלען מיר מודיע זיין זיין אינהאלט.

און מיר בעטען די אבאנענטען וועלכע האבען אריינגעשיקט אויף דער „וועלטגעשיכטע“ נור 50 ק״פ, פיר וועלכע זיי האבען געקרינען דעם ערשטען באנד, זיי זאלען גיטינסט צושיקען דאס איבריגע צו 1 ר׳ (אדער צו 1,50 מיט פארטא).

אונזערע נייע אבאנענטען, פון 1. יולי, קענען אויך בעקומען

4 בענדער „וועלטגעשיכטע“ פיר 1 רו״כ

מיט פארטא 1,50 רו״כ.

צו דיזער נומר לייגען מיר ביי פיר אונזערע אבאנענטען דאס פינפטע בילד **על נהרות בבל**

אין גאנצען בעקומען אונזערע היינטיג-יאהריגע אבאנענטען 12 בילדער פון יודישען לעבען אומזיסט.

מיט די קומענדע נומערן וועלען מיר געבען אונזערע לעזער איין מייסטער בילד פון דעם איצטיגען יודישען לעבען וועלכעס מיר האבען געלאזט ספעציעל פערפערטיגען פיר אונזער צייטונג ביי דעם בעוואוסטען מאלער ה׳ אקוין, אונטער דעם נאמען:

„וואהין זאלען מיר געהן?“

(רומענישע אויסוואנדערער).

אבאנאמענט פרייז: אין עסטערייך-אונגארן: יעהרליך 12 קראנען, האלב-יעהרליך 6 קראנען, פיערטעליעהרליך 3 קראנען. אין רוסלאנד: גאנציעהרליך 5 רובל, האלביעהרליך 3 רובל, פיערטעליעהרליך 1.50. אין דייטשלאנד: יעהרליך 10 מארק, ארץ ישראל: 12 פ״נק אנדערע לענדער 15 פרנק, אמעריקא און ענגלאנד 10 שילינג.

Издательство Ахiасафъ, Варшава.

I. Jahrgang. Hadôr — Das Zeitalter שנה ראשונה.

הדור

ברוסיה:
לשנה . . . 6.— רו"כ
לחצי שנה . . 3.— „
לרבע שנה . . 1.50 „
מחיר כל גליון 30 הילר, 15 קופ'.
בעד חילוף הכתבת 20 קופ'.
מחיר מודעות:
בעד כל שורה קטנה פטיט 20 הילר, 10 קופ'.
Erscheint jeden Donnerstag.

יוצא אחת בשבוע.

המו"ל: חברת „אחיאסף".

תנאי החתימה:
באוסטריה־אונגריה:
לשנה . . . 14.— קראָנען
לחצי שנה . . 7.— „
לרבע שנה . . 3.50 „
בשאר ארצות:
באשכנז לשנה . . 12 מארק
באנגליה לשנה . 12 שילינג
בשאר ארצות לשנה 17 פרנק
בארץ ישראל „ . 15 פרנק.

Krakau, 23 Juni 1901. Nr. 25. — גליון כה. קראקא, ו' תמוז תרס"א.

לחותמינו ולסוכנינו הנכבדים!

עם הגליון הבא, נו' 26, יכלה זמן החתימה לאלה אשר חתמו על „הדור" לחצי שנה מראשית שנת 1901 או לרבע שנה מראשון לח' אפריל, ומתכבדים אנחנו לבקש **למהר לחדש את החתימה** למען נוכל להוסיף לשלוח את העלים, עלה אחר עלה, שבוע בשבוע בלי הפסק.

הננו מבקשים את קוראינו לשים לב ל„ספור־המעשה" אשר אנחנו מתחילים להדפיס בגליון הזה בשם

ספר הקבצנים

(נ' כפופה)

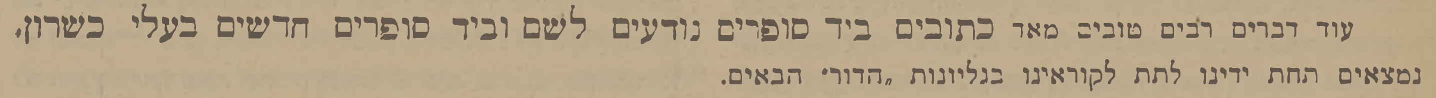
מאת

מענדעלי מוכר־ספרים.

עוד דברים רבים טובים מאד **כתובים ביד סופרים נודעים לשם וביד סופרים חדשים בעלי כשרון**, נמצאים תחת ידינו לתת לקוראינו בגליונות „הדור" הבאים.

„הדור" הולך ומתפתח, **והתקוה הטובה שהקהל־הקורא יכיר פעלנו**, היא הנותנת לנו כח ועוז ללכת הלאה בדרך אשר סללנו לנו: „**על ידי הטוב** — רגש וטעם **בשביל הטוב**".

לכל החותמים החדשים אשר יתנו את ידם לנו מראשית הרבע הבא נשלח את **התחלת** הספור

„ספר־הקבצנים"

אם יביעו את חפצם זה, **חנם אין כסף**.

כן מתכבדים אנחנו להעיר את אזן החותמים על ה„הנחה" לחותמי „הדור" ו„השלח" אשר עושה חברת „אחיאסף" על רבים מספריה, בכתוב בהמודעה בגליון הזה.

מחיר „הדור" לשנה: 6 ר"כ, לחצי שנה 3 ר"כ, ולרבע שנה 1.50 ר'.

להחותמים על „הדור" ו„השלח" ביחד, יוזל המחיר בשני ר"כ

והיה המחיר: לשנה 10 ר"כ, לחצי שנה 5 ר', ולרבע שנה 2.50.

האדריסה ברוסיה:

ИЗДАТЕЛЬСТВО „АХІАСАФЪ", ВАРШАВА. — VERLAG „ACHIASAF" WARSCHAU.

Administration „Hador", Krakau, Gertrudy 16 :האדריסה בחו"ל

האדמיניסטרציה של „הדור".

חברת „מרבי השכלה בישראל".

חברת „מרבי השכלה בישראל ברוסיה" כבר נכנסה לשנת השלשים ושמונה לחייה. גם שתי בנות כבודות לה: האחת, הבכירה, באודיסא, והשנית, הצעירה, ברינא. ובכל זאת למרות שנותיה ולמרות היותה אֵם לבנות, אנחנו רואים כי לא זכתה עדיין להתחבב על הקהל הגדול, במדה הראויה לה לפי שְמָה הגדול ולפי תעודתה הרצויה. אִי אולי דוקא אותו השם הגדול והמצלצל גרם לה לבלתי היותה אהובה לבריות שלנו. לפנים, בעת הִוָסְדָה, היה שֵם „השכלה" שֵם נורא, שֵם מַבעית את הילדים הגדולים שלנו, והכנוי „חברת מרבי השכלה בישראל" היה לאבותינו כשם נרדף עם „חברת משביתי יהודים מקרב הארץ". וגם בימינו עתה עוד לא פסו יראי־„השכלה מישראל; וגם אלה שאינם מפחדים כל כך מפני „השכלה" בדרך כלל, אינם יכולים להסכין ולהשלים עם „מ ר ב י השכלה". „ל ה ר ב ו ת השכלה בישראל" — זאת אומרת: להוסיף עליה כהנה וכהנה ולהלעיטנו ממנה עד בלי די. זוהי שאיפה המעוררת חשד ופקפוק גם בקרב ה„מתונים". ומצד אחר, יש כעת אנשים רבים בקרבנו החושבים את פעולות החברה בזמן הזה ל מ י ו ת ר ו ת לגמרי. הם אומרים: „אין לעמנו צורך כעת במעוררים להשכלה, במרבי השכלה; עמנו הולך ו„מתמשכל" ברצונו הטוב בלי שום מניע ובלי שום דוחף; לא הוטנטוטים אנחנו כי נצטרך לאפוטרופסות של מאירים מעירים!"

בקצרה, השם המצלצל של החברה הכבודה נתן ונותן מקום לטעות בתעודתה ובכונתה האמתית. ולפיכך יש אנשים רבים החולקים על עיקר זכות מציאותה. ולפיכך, רוב בני עמנו עומד מנגדה, „קר עד הלב". שמא גרים!

אבל באמת אין זאת אלא טעות המביאה לידי צחוק. הן החברה הזאת היא רק חברת תמיכה — ולא יותר! היא נותנת מעט תמיכה חמרית לתלמידי בתי הספר, הבינונים והעליונים; היא שולחת עזרה חמרית גם לבתי הספר למתחילים, לבתי ת"ת המאושרים, וכיוצא בהם. ובכן הלא היא חברת צדקה, הראויה בודאי להשתתפות מצד כל איש טוב ומיטיב. היא מתונה וצנועה עד מאד; לא תֵלך בגדולות ובנפלאות; לא תחטוף ילדים מן ה„חדר" ובחורים מן ה„ישיבה"; לא תקציץ בנטיעות, לא תקציץ בהזקה פאות ארוכות ובגדים ארוכים. גם איננה מתנשאה כלל לאפוטרופסית על השכלת עמנו. סטודנט עני מבקש ממנה תמיכה — והיא נותנת; בית ת"ת מבקש תמיכה — והיא נותנת. הלא בזה נצטמצמו כל פעולותיה, ומי יוכל לראות אָון במעשים טובים וצנועים כאלה? לא! חברה כשרה היא לכל הדעות, ופעולותיה רצויות בלי שום פקפוק. רק זדים או שוטים שמו לה עלילות דברים.—

ובכל זאת אַל נא תהא פעולת החברה קלה בעינינו! צדקה לעניים היא בכלל ענין גדול, ואף כי צדקה הנותנת לבני עניים את היכולת ללמוד את הדברים הנחוצים להם לכל ימי חייהם. ובני עניים הלא הם כמעט כל בני ישראל ב„תחום המושב"; כי גם ה„בינונים" שבהם נקראים „בינונים" רק בלשון סגי נהורא. ומה קשה למצוא „השכלה" בתחום המושב! לא ח"ו השכלה עליונה, או אפילו בינונית — כי אם פשוט אותה ההשכלה המצומצמת בידיעת קריאה וכתיבה בשפת המדינה ומעט חשבון. גם המעט הזה מרום מנגדם. והמעט הזה הלא נחוץ עד מאד לבני עניינו, כי מי יעמוד במלחמת החיים בלי ראשית למודים אלה?— וחברת „מרבי השכלה" דואגת גם לפרנסתם של בני העניים, כי היא משתדלת גם כן ללמדם אומנות המחיה את בעליה. אמנם עד עתה לא הגדילה לעשות ב כ מ ו ת — אבל מעוט פעולתה תלוי במעוט הכנסותיה, ובזה אשם רק הקהל הגדול העומד מנגד באַפַּטיה או גם באנטיפטיה.

אכן כבר באה העת להכיר מַעֲבָדֶיהָ של החברה ה נ ח ו צ ה הזאת. כבר הגיע זמן שיכיר כל אדם מישראל את החובה המוסרית הרובצת עליו, לתת ידו להחברה הזאת. גם חובתנו הלאומית דורשת מאתנו להרים את עמנו משפלותו בכל ה ב ח י נ ו ת. כי גם רוח לאומית אינה נכנסת ללבו של אדם נבער מכל דעת. הבערות הגסה מעכבת את התחיה הלאומית של עמנו לא פחות, ואולי יותר, מההתבוללות ההוללה.

אמנם אין לכחד, כי עד העת האחרונה נמצאו בחברה הזאת דברים שלא לפי רוח המשכילים העברים. הרוח הקרה של מיסדיה, של „מיוחסי הממון", שהיתה מנשבת בה תמיד, הוביש כל רגש חיים אשר התרגש לבוא אליה. ראשיה ידעו אך לעשות את המעשה הסטיריאוטיפי: לחלק סכום כך וכך לתמיכת תלמידי בה"ס העליונים והבינונים. התביעות החדשות, הצרכים החדשים, הרוחות המנשבות החדשות,— כל זה לא נגע אליהם כלל. וגם לא השתדלו ראשים כלל לעשות נפשות להחברה; כאלו לא חפצו שיתערב זר בתוכם. החברה היתה כעין „קנין כספם", וגבירים אדירים אחרים החזיקו אותה „על חשבונם". אבל אין צועקים על העבר. זה שנים אחדות בא רוח חיים חדשים בחברה הזאת; לכל הפחות נראה דבר זה בחברה־האֵם. הקרח הנורא הולך ונמס מעט מעט. חום ורגש ותנועה ניכרים בה. ראשי החברה שואפים לפעולה, לפעולה רבת התארים, לפעולה רצויה לצרכי ההוה ורואָה את הנולד. ושאיפה לא דבר קטן היא בהחברה הזאת, כי תאוותיה אינן מרובות מיכלתה. מי ששואף לדבר ש א י ן ל א ל י ד ו לעשותו, הרי הוא שואף רק למען לשאף, הרי הוא שואף רק כדי לפטור את עצמו מפעולה שבידו לעשותה, ולכן אין שאיפותיו המרפרפות בערפל מועילות כי אם מזיקות, שהרי הוא נוטל מן העולם את הכח שהיה יכול לתת לו. אבל ראשי ההחברה שואפים רק למטרות שבכחה להשיגן, ולכן גם אם עדיין לא השיגה אותן, בטוחים אנחנו כי סוף כל סוף תוציא את מחשבותיה הטובות לפעולות.

הגדולה והרצויה ש ב ש א י פ ו ת י ה (כי פעולות מסוימות עוד טרם הראתה אותנו במקצוע זה), זו מחשבתה הטובה לשחר מכחה בעד יסוד בתי ספר ל מ ת ח י ל י ם לילדי התחום. ויען כי חברת יק"א קצבה סכומים הגונים לחברתנו לצורך הזה, לכן אין כל ספק כי מצב ההשכלה העלימינטרית בתחום המושב יוטב הרבה בזמן קרוב. הדבר הזה גם כשהוא לעצמו צריך לשמח לב כל אוהב עמו באמת ובתמים; ושמחת המשכילים העברים תגדל עוד יותר, בראותם כי ראשי החברה מרחיבים את פעולתם גם על ה ח נ ו ך ה ע ב ר י של בני העניים. כי לב ראשי החברה רחש דבר טוב להמציא לבתי הספר למתחילים שלנו (לבתי הת"ת וכדומה) מורים אשר השכלתם העברית קודמת להשכלתם הכללית, ולתכלית זו היא בוחרת בצעירים היודעים היטב את הלשון העברית ואת הלמודים העברים, והיא נותנת להם היכולת להשתלם בלמודי חול כשעור הדרוש עפ"י חקי המדינה למורים מתחילים. באופן כזה נִפָּטֵר בזמן קרוב מן ה„שניות" המגונה והמזיקה השוררת בבתי הת"ת וביתר בתה"ס למתחילים שלנו. ה„שניות" זו הגדולה ברעות אשר דבקו בעמנו (ראה, למשל, שניות הרבנות). והשניות בבה"ס היא רעה המסכנה ביותר. „מלמד" מנואל ונלעג לשון להוראת הלמודים העברים, וה„מורה" מגוהץ ומנומס ובעל לשון להוראת למודי חול, — שניות כזו מזיקה ליהדות לא פחות משניות הרבנות. לכן עלינו לשמוח על המחשבה הטובה אשר חברת „מרבי השכלה" חושבת: להכין ולהתקין מורים עברים, אשר יהיו גם ע ב ר י ם גם מ ו ר י ם ל ה ו ע י ל.

אפס כי דורשים אנחנו מאת החברה ל ה ִ ז ָ ה ֵ ר מ א ד במעשיה וב„בחירתה", למען אשר לא תכשל ב„קנדידטים" שאינם מהוגנים. הצעירים שהיא תומכת בהם להכשירם לתעודתם, צריכים שיהיו עברים באמת, לא

רק בידיעותיהם העבריות, כי אם גם בהרגשותיהם ובהליכותיהם עם אלהים ואנשים. מורים כמורים שיוצאים מה״אינסטיטוט״ הווילנאי, לא יסכנו לנו. גם צעירים שואפים לא ירצו לנו. לצרכנו דרושים בחורים שלֵמי לב ישלמי מוח. כי רק כאלה יוכלו למלא את תפקידם בישרת לבב ובהתמכרות אמתית, ורק בהם נוכל להתרצות גם אל אדוקינו המתונים.

וגם על זה עלינו לפקוח עינים: שידעו ה״מורים לעתיד״ הללו את הלשון העברית היטב להלכה, כלומר שידעו היטב את ״דקדוק״ שפ״ע. אמנם ראשי החברה בוחרים רק בצעירים ״מוסמכים״, כלומר שבאה עליהם הסכמת ״פני העדה״ שהם יודעים כהוגן את הלמודים העברים. אבל כידוע אין סומכים על ה״הסכמות״ בכלל ועל הסכמה כזו בפרט. ומלבד זאת ידוע כי יש הרבה צעירים ״למדנים״ שאינם יודעים את דקדוק הלשון. לכן צריכים ראשי החברה, או הקומיסיה המיוחדת העוסקת בזאת, להטיל חובה על ה״קנדידטים״ שידעו היטב את דקדוק הלשון — ומבחורים ״למדנים״ הן לא יכבד לקנות את הידיעה הזאת, אשר בלעדיה לא יכשר מורה עברי לתעודתו.— הנני מרגיש ביחוד את הדרישה הזאת, יען כי כבר נודע שאין ״בעלי היכולת״ משגיחים בה...

בקצרה, מעתה נוכל לקות כי החברה תצא לפעלה בחריצות ובזריזות, ובהסכמה עם צורך הזמן ועם השאיפות הלאומיות המתגברות בישראל. ואז תהיינה פעולותיה רצויות לכל, וממילא ירבה ויגדל מספר חבריה. אמנם אין לכחד כי קצבת התרומה השנתית — עשרה רובל — היא קצבה שאין רוב הצבור יכול לעמוד בה. אבל לאידך גיסא אין לכחד, כי יש בקרבנו הרבה אנשים אמידים אשר עשרה רובל לשנה כלא חשיבי בעיניהם, ובכ״ז עודם עומדים מנגד לחברתנו. את הנפשות האלה יכולה ומחויבת החברה למשוך אליה, ע״י מעשיה הטובים.

והפרוגרמה המאושרה של החברה אינה כלל ״מטה סדומית״. להפך, היא רחבה למדי, ובידיהם של ראשים חכמים ובעלי רצון תוכל להיות כ״עורו של צבי״. נקוה, כי ה״רצון הטוב לא יחסר להם להבא. נקוה כי גם הבת הבכירה של החברה, זו שבאודיסא, תפקח את עיניה ותפתח סוף סוף את לבה לצרכים החדשים, ל״זרמים החדשים״. כבר הגיע הזמן גם לראשי הסניף באודיסא להשיב אל לבם כי החברה איננה ״קנין כספם״, וכבר הגיע הזמן לחברי החברה להביא במשפט את מעשי ״ראשיהם״, ולא יאמרו ״כשר״ לכל אשר יאמרו הם כשר. הדבר אשר קרה זה מקרוב בסניף האודיסי, כי שני קנדידטים חשובים כ״אחד העם״ ודובנאוו נפלו לפני שני ״מדופלמים״ מן השוק,— המעשה המעציב הזה מביא לידי הרהורים רעים. רואים אנחנו בזה רק את האחת: המשכילים העברים מרוחקים בזרוע מ״הדר הקהל״... ובכל זאת הלא יודה כל איש נבון, כי אנשים כ״אחד העם״ ודובנאוו הם בני סמכא בענינים הנוגעים ל״הפצת השכלה בישראל״, יותר מאותם האנשים המדופלמים או המוזהבים שבאודיסא. עתה לכו, משכילים עברים, וכבשו את הקהלות!

גם על הבת הצעירה של החברה, זו שברינא, מספרים מעשים מגונים, מעין המעשה שבאודיסא. אבל היא עודה צעירה לימים. ויש תקוה כי תוסיף ימים תוסיף בינה. גם ה״חברים״ שברינא קורצו מחמר אחר לגמרי. יש בהם משכילים עברים במספר הגון, וההתבטלות מפני ה״מוזהבים״ ומפני ה״מדופלמים״ עתידה לחדל שם.

וגם על זאת להחברה לפקוח את עיניה: לבלתי תכנים תבן לעפריים! אל נא תשפיע את טובה על הקהלות שאינן צריכות לה!... מרובים צרכי עמנו בעירות הקטנות, בערים הנדחות שבבצבת התחום: שם אין עושים ואין מעשים, אין קמח ואין תורה, אין אמצעים חמריים ואין אמצעים רוחניים,— שם יש כר נרחב להברתנו, שם תוכל לפעל הרבה, ופעולתה תהיה לברכה ולתועלת גדולה, כי שם תוכל להוציא את בני עמנו ממש מאפלה לאורה. אבל בקהלות הגדולות, במקום שיש עושים ומעשים וכסף ובתי ספר וכו׳,— שם אין כל צורך בתמיכה מצד החברה, וכל פרוטה שהיא מוציאה לתמיכת בתי ספר בכרכים היא הוצאה מיותרה לגמרי. המוסדות להשכלת ההמון שבקהלות הגדולות, יכולים להתקיים בלי ״גשם הנדבות״ של חמשים או מאה רובל שהחברה ממטירה עליהם! אמנם ידוע לנו כי עמנו המלומד ב״קבצנות״ אוהב לבקש ולקחת ״תמיכה״ גם אם איננה נחוצה לו כלל; ואין כל ספק כי ראשי המוסדות שבקהלות הגדולות, בהודע להם כי ביד החברה נמצא סכום הגון לתמיכת מוסדות השכלה (מכסף יק״א), אינן מתעצלות כלל לתבוע גם את ״חלקם״ הם. אבל החברה איננה רשאית לבזבז את הכסף לטובת הקהלות הגדולות, ואסור לה להרגילן ל״שנוררות״. בתמיכות של חמשים או מאה רו״כ לא ״תשמין את הקדרה״ בקהלה גדולה, תחת אשר בעיר קטנה ועניה תוכל לעשות גדולות בתמיכות כאלה.— אמנם יש מוסדות בקהלות הגדולות הצריכים תקון, ומפני שראשי הקהלות אינם נחפזים לעשות תקונים או שהם קמצנים ביותר, לכן רואים להם ראשי חברת מרבי השכלה לחובה להציע לפניהם איזו תמיכה בתנאי שיעשו את התקונים. אבל אל נא נשכח כי מוסד החסר רק תקון, טוב בכל אופן ממוסד החסר לגמרי. התקונים החסרים במוסדות הקהלות הגדולות יעשו סוף כל סוף, גם בלי עזרת החברה; אבל המוסדות שאינם כלל במציאות בעירות הקטנות, מחוסר אמצעים חמריים ורוחניים, — הם לא יוכלו להבָרא מאין, ולכן מחויבת ההברה לעסוק ביצירתם. וגם המוסדות הקימים, כביכול, בקהלות הקטנות והעניות, צריכות לעזרת החברה, בחומר וברוח, הרבה יותר מהמוסדות שבכרכים.

הדבר הזה הוא ברור כל כך, עד שלכאורה לא היה כל צורך להזכירו ולשננו לראשי החברה הכבודה. אבל בעולמנו הקטן יש הרבה ודאיות ומפורסמות שצריך להזכירם ולהכריז עליהם בלי חשך. לא טוב להנהיג את מנהג ה״פרוטקציה״ במוסד הנכבד הזה. צריך לתמוך לא את מי שיודע איך לבקש תמיכה, כי אם את הצריך באמת לתמיכה.

בכלל היה נחוץ מאד לטובת החברה ולתקון פעולותיה, שיואילו סופרינו הטובים ״להסתכל בפעולותיה מקרוב ולחות דעתם עליהן לעתים קרובות. עד עתה כמעט שלא עסקה הפובליציסטיקה העברית כלל במוסד הנכבד הזה. אבל עתה הנה באה רוח חדשה במעשיה, ועתה היא ראויה להסתכלות ולמשא ומתן, וגם צריכה היא להשנחה מצד צופי האומה. וחברת מרבי השכלה הן לא תוכל ל״בטל״ את דברי הסופרים הנאמרים באמת ובידיעת הענין, כאשר ״יבטלו״ יתר מוסדות הצבור שלנו את דברי הסופרים.

Ch. F.

יקוב הדין את ההר.

ב„הדור״ (גליון כ״א), במאמר „להזהיר על האזהרה״, קורא ה׳ מרדכי בן הלל הכהן תגר על ההתראה האחרונה של הבנק הקולוניאלי העברי בדבר תשלומי כסף המניות. מתחלה הוא אומר: „אנחנו חלילה לנו להיות נבהלים להוציא חקים ולגזור גזרות, שאין רוב הצבור ישמור לעשותם. אם כי אליבא דדינא אולי הצדק אתנו״. ואחרי כן הוא מטיל ספק גם בעיקר הדבר, אם יש להבנק הצדק להגביל בכלל זמן לתשלומי כסף האקציות. לדעת בעל המאמר, אין הבנק הזה דומה

לשאר החברות של שותפות למסחר, לחרושת המעשה או לבנק; ולפיכך אין יסוד להאזהרה האחרונה של הבנק, לא בדין ולא במוסר ולא במעשה. בדין: כל זמן שהאקציות לא נמכרו עוד כלן, רשאים גם האקציונירים, שחתמו ידם והתחיבו להשתתף ביסוד הבנק, להשתמט עוד ולבלתי שלם את הובותיהם בזמנם; במוסר: הבנק לא התחיל עוד עבודתו, והתרשלות האקציונירים אינה עוצרת בעד התפתחותו של העסק, שלע"ע אינו אלא בכח ולא בפועל. ועל כן רשאים הם לעכב את תשלומיהם; ובמעשה: החדל לשלם את יתר התרומות של האקציות מפני חסרון כסף או חסרון אמונה בטיבו של הבנק, יחדל מעשות זאת גם עתה. זהו תוכן הדברים בקצרה.

ועל הדברים האלה יש להשיב, כי אין שום ספק בדבר, שכל מי שחתם את ידו על אקציות. של הבנק, לשלם את מהירן לשעורין במועדים מוגבלים, התחייב ע"ז את עצמו למלאות אחרי כל הקי הבנק, ואם אינו ממלא את חובתו, הרשות ביד הבנק, כמו לכל חברות של שותפות, להשתמש בכל האמצעים שבידו, להכריח אותו לקים את אשר קבל עליו. כי על ידי התרשלותו הוא גורם היזק לכל יתר השותפים. ודין זה נהוג לא רק כשהמתרשלים לשלם את תשלומיהם במועדם מפריעים ע"ז את התפתחות של העסק, מה שאינו כן אצל עסק ש„עודנו כלו לע"ע רק בכח ולא בפועל", וא"א איפא כלל להפריע את התפתחותו — לא, אם קונסים את השותפים, שע"י התרשלותם גורמים היזק להתפתחות העסק, על אחת כמה וכמה, שראוים הם לקנס, כשמפריעים את יסוד המפעל בעיקרו ומונעים את „התהלתו". אבל גם אם נניח, שבכל חברות של שותפות כך הדין, אין הנדון דומה לראיה. ביסוד הבנק הקולוניאלי העברי, שהוא בנק לאומי, לא „התפתחות" העסק הוא העיקר, כ"א התחלת המפעל. הבנק הלאומי לא נוסד מתחלה לשם עסק במובנו הרגיל, כ"א לשם התועלת אשר יוכל להביא לעתידות העם בארצו. וכל השותפים, כלומר האקציונירים, לא נתנו מתחלה את כספם ע"מ לקבל ריוח הגון, כי אם על מנת להביא טובה לעם ישראל. ולפיכך כל מי שמתרשל בתשלומיו, הרי הוא גורם היזק להמפעל בעיקרו וביסודו, ואינו עושה איפא את חובתו, אשר קבל עליו מתחלה, והרשות ביד הבנק להכריח אותו לכך, בכדי שהעסק לא ישאר לעולם „רק בכח ולא בפועל".

הטענה השניה על אזהרת הבנק קלושה גם היא. לא כל האקציות נמכרו עוד באשמת יוצרי הבנק — טוען הסופר. „כי לא ידעו להשיג שותפים למפעלם או כי הגדילו מבלי דעת את סכום המפעל לא לפי הענין". „והאקציונירים מה הם כי... יגזרו עליהם גזרות?" אבל הגע בעצמך: להתחלת פעולתו של הבנק אין צורך למכור את כל האקציות במספר שני מיליון כ"א רק החלק השמיני, דהיינו 250.000 אקציות. והן אמנם יוצרי הבנק העמידו את כל הקפיטל על סך שני מיליונים ליטרא סטרלינג, ואולם הם ידעו והודיעו מראש, כי לעת עתה די למכור אקציות בסך הדרוש להתחלת המפעל, ואח"כ תהיינה נמכרות גם שאר האקציות, הדרושות להתפתחות העסק. ובאמת כבר נמכרו אקציות במספר יותר מכפי הדרוש ע"פ הקי אנגליה להתחיל את העסק. אלא שהאקציונירים לא שלמו את הכסף במלואו בעד האקציות אשר קנו, ואם כן לא נתמלא „הסך" הדרוש. ובמי האשם? הלא בהאקציונירים עצמם, ולא ביוצרי הבנק. אלו היו כל האקציות המכורות נשתלמו במלואן, כבר היה הבנק מתחיל את עבודתו. והקולר הזה תלוי רק בהתרשלות האקציונירים, המעכבים את תשלומיהם, שנתנו להם לשעורים למועדים מוגבלים, והמועדים הללו כבר עברו. פעמים אחדות התנהג הבאנק עם אקציונירין לפנים משורת הדין ונתן להם הנחות, ואולי נתן הנחות גם יותר מכפי הצורך. אבל סוף סוף נחוץ להגביל זמן אחרון לשלם הכסף בעד האקציות המכורות, שאם לא כן— הלא באמת אין לדבר סוף. וכך עשה הבנק באזהרתו האחרונה. ובכן נשארה עוד לנו הטענה השלישית, היא הטענה בדבר התועלת של האזהרה האחרונה, שיש בה מקצת אמת, אם כי לא מטעמו של הסופר. הוא אומר: „החדל לשלם את יתר התרומות של האקציות מפני הסרון כסף או חסרון אמונה בטיבו של הבנק — יחדל מעשות זאת גם עתה" — ולפיכך? צריכים אנו לחכות עד שיתעשרו העניים ותבא אמונה בלבות המסופקים בטיבו של הבנק, ולדחות את המפעל הנכבד עד שיבוא אליהו? כי קצרה ידנו להפוך את העניים לעשירים ואת המסופקים למאמינים, וסופרנו גם הוא לא הראה לנו בחיוב את האמצעים אשר עלינו להשתמש בהם, בכדי להביא את מפעל הבנק לידי מעשה. ואולם בעיני ברור הדבר, כי מפני ההנחות ודחית זמני התשלומים, שנעשו עד כה פעמים אחדות, לא יאמינו האקציונירים גם עתה כי ההתראה — התראה אחרונה היא באמת. לא חסרון אמונה בטיבו של הבנק, כ"א חסרון אמונה באמתת ההזהרה יוכל להפריע גם עתה את תשלומי הכסף להזמן האחרון. כדי לתקן את המעות הזה נחוץ לבאר להאקציונירים מדוע התנהג עמהם הבנק עד כה לפנים משורת הדין, ונתן להם פעמים אחדות הנחות, כדי שיבינו כי עתה הגיע הזמן להעמיד את הדבר באמת על שורת הדין, והנחות עוד לא תעשינה.

אין לכחד, כי מתחלה היו סדרי הבנק מסוכסכים, ונפלו בהם שגיאות לא מעטות; משלוח הסרטיפיקטים וגם האקציות שנשתלמו במלואן נתאחר; בשמות האקציונירים נעשו שגיאות רבות. הדבר הזה גרם במדה מרובה לתשלומי האקציונירים שלא נתקבלו במועדם. אם כי אין להאשים גם בזה את יוצרי הבנק ומנהליו, כי עבודה מרבה ומסבכה יותר מדי היתה עמוסה עליהם מפני רוב מספר האקציונירים, בכל זאת מצא הבנק לחובה עליו להאריך את זמני התשלומים. גם כל המתעסקים במכירת האקציות ובגבית כסף המניות — ידיהם היו מלאות עבודה רבה ולא הספיקו למלאות בעתם את כל אשר היה מוטל עליהם מטעם הבנק וחקיו. ולפיכך השתדלו גם הם לפני מנהלי הבנק, שיעשו הנחות להאקציונירים ושיאריכו להם את זמני התשלומין. אבל עתה נשתנה הדבר שנוי מוחלט: הבנק מתנהל בסדר ובמשטר נכון, השגיאות נתקנו, הסרטיפיקטים והאקציות נשלחו כמעט כלם. גם האנשים והאגודות, המתעסקים במכירת האקציות ובגבית הכסף, נתרגלו בעבודתם ועשו בה סדרים טובים, וממלאים את חובתם במהירות הדרושה. ולפיכך עתה אין כל סבה וטעם להארכת זמני התשלומין, שכבר נדחו פעמים אחדות; וכיון שאין הבנק צריך, לטובת העסק, להתנהג עם האקציונירים לפנים משורת הדין, כמו שהתנהג עמהם עד כה, אינו רשאי לעשות כך, כי ע"ז היה מביא היזק להשותפים, שמלאו את חובתם, ורעה רבה להמפעל הלאומי, שאנו צריכים למהר את התחלתו, ולא לדחותה מהדש לחדש ומשנה לשנה.

הן אמנם יש אקציונירים, שחדלו לשלם את יתר התרומות של האקציות מפני טעמים שונים: מפני חסרון כסף, חסרון אמונה בטיבו של הבנק. הסרון אמונה באזהרות הבנק; ולא זו בלבד, אלא ממספר רב של האקציונירים לא ימלט, שרבים מתו, רבים עקרו דירתם מעיר לעיר, גם מארץ אל ארץ אחרת. לרבים אבדו הסרטיפקטים שלהם. ואולי יש גם מתעסקים, שאינם עושים את חובתם במדה הדרושה, השוכחים כי אחב"י נותנים רק כשהם נתבעים, והמחכים בבתיהם, עד

שיביאו להם האקציונירים את כסף המניות. אבל אין אנו יכולים להסיר את המפריעים המהוּיבים האלה וצריכים אנו איפא להביט עליהם כבעל רע הכרחי. על כל פנים ע״י ההנחות ודחית זמני התשלומין לא נמעיט, כ״א, להפך, נרבה עובדות מעציבות כאלה, כי ברבות הזמן, יתרבה גם מספר המתים, העניים, האמיגרנטים שבהאקציונירים. ומכיון שאין סבה, אין צורך ואין תועלת להאריך את זמני התשלומין, לפיכך — יקוב הדין את ההר.

מיכאל רבינוביץ.

בארצות המערב.

כג.

נודע ומפורסם הוא למדי, מה רב כח ההשפעה המוסרית, הסוגיסטיון, על בני אדם. הכל תלוי בחריצות ובפעולה. אם יזדמנו בני אדם ויתאחדו למפעל אחד, להתמיד בקריאתם ובכרוזם אל העם בלי ליאות ועיפות, הנה באחרונה יראו פרי בעמלם ודבריהם יעשו רושם. גם איש אחד יוכל להשפיע על הצבור, אם יתמיד במעשיו ובכרוזיו. עדים הם התנועות ה„עממיות", אשר ראשיתן היתה מצער ואחריתן שגתה מאד בכח הסוגיסטיון: עדים הם גם האפדימיות המוסריות והרוחניות, אשר לשוא עמלו החכמים להתיצב בפניהן בכח השכל ודברי טעם. ההשפעה הצבורית היא אחת מחקירות הפסיכולוגיה אשר עוד לא נתבארה די צרכה.

רק במקום אחד אנחנו רואים, כי אין ההשפעה נכרת כל עיקר: פרנסי הקהלות בארצות המערב. לפעמים אנו מתפלאים על טבעם הקשה, איך ישחקו לשטף הזמן ואינם נשפעים כל עיקר ע״י דעת הקהל, ע״י מאורעות הימים וע״י הזרמים החדשים. בתחלה אמרנו, כי האנשים האלה שחצנים ונאים הם, אינם שומעים בקול דעת הקהל, וסופרי מכה״ע כלא נחשבו בעיניהם. ואולם איך שתהיה מדת הגאוה מכוערה מאד, היינו מכבדים עם כל זה את הבריות האלה. רואים אנחנו, כי מפני דעת הקהל נכנע כל אדם בימינו; הספרות משפיעה על כל החיים החברתיים — ופה יושבים אנשים, אשר לא יקומו ולא יזועו מפני כל הדברים הנאמרים בכה״ע ואת מרות דעת הקהל אינם מקבלים על עצמם. עקשנות כזאת ראויה בודאי לכבוד, היא מעין הגאוניות, שאינה נכנעה לפני שטף הזמן. ואולם בכל פעם שיהיה לנו מו״מ עם האנשים האלה נראה אותם קטנים ונמוכים מאד. העקיצה היותר דקה בכה״ע תכאיב להם במדה מרובה, נוקמים ונוטרים לכל סופר שפגע בכבודם, פוקדים עון אבות על בנים, על שלשים ועל רבעים. ועם כל זה עדיין הם עומדים במרדם ואינם חפצים לשנות ממטבע שטבעו בהנהגת הקהלות אף כמלא נימא. איך יובן לנו החזון הזה? — אודה על האמת, כי נשגב ממני ולא אבין אותו.

זה שנים רבות, אשר הוכרז בכל כה״ע לבני ישראל וגם בכמה חברות שונות כי מצוה גדולה וחוב קדוש עלינו, לאסוף את כל שרידי ההיסטוריה הישראלית הפזורים במקומות שונים. ואולם כל מה שהדרשה דורשת, פרנסי הקהלות אינם זזים ממקומם, וההיסטוריה הישראלית נחשבה להם בתור „מותרות", אשר חלילה לקהלה מישראל לבזבז ממון עליה. אם נחשוב ונצרף את כל הסכומים שהוציאה כנסת ישראל על יצירת תולדתה, לא יעלו לסכום שתוציא בגרמניה אפילו עיר בינונית למטרה זו. בגרמניה כך היא המדה: מלבד המרכזים המדעיים לחקר ההיסטוריה מטעם המלכות יש לכל נוף ופלך, לכל חבר עיר, חברת חכמים מאספים שרידים היסטוריים. מובן מאליו, כי בענינים כאלה נוהגת „חלוקת העבודה": החכמים חוקרים ודורשים, ובני אדם פשוטים משלמים ומשחדים ממונם בעד המפעל הספרותי הזה. שלטן המחוזות והערים יפריש גם כן מהונו ומהכנסותיו סכום ידוע לתכלית זו, ובכלל נחשבים דברים כאלה לצרכים הכרחיים, ומעולם לא נשמע במועצת אחת הערים לאמר: על מה אנו נותנים כסף בשביל אסיפת ענינים היסטוריים — הרי לנו עניים הפושטים יד לצדקה? אלא זו לחוד וזו לחוד. וכבר השיב הפלוסוף מנדלסזון למטרוניתא אחת, שהיתה מלגלגת בחכמים ואומרת: הפותח ידו ומעניק לעני ערכו גדול משל הפלוסוף, ועל זה שאל החכם הנזכר: וכי רק עוני חמרי יש בעולם? הלא גם עני בדעת עני הוא ומצוה לפרנסו.

ההיסטוריה הישראלית בגרמניה טרם נכתבה כהוגן. היא פזורה מאד, מפני שבימים הראשונים (ובכמה פרטים גם כעת) לא היה מרכז מדיני בממלכה הזאת, אלא בכמה ערים ומדינות נמצא שלטן מקומי, ובנוגע לתולדות אחינו בגרמניה כמעט שאין לנו עיר או אפילו כפר. אשר לא נמצא בארכיון שלהם איזו רשימה היסטורית הנוגעת לתולדות ישראל בימים שעברו. ובכל אופן שיהיה, אוסף הרשימות ההיסטוריות הוא דבר גדול לכל עם קולטורי. בעמנו נחשב זה, כאמור, בתור „מותרות", באופן כי מותר לאדם פרטי לבזבז ממונו על כיוצא כזה, אבל קהלה שלמה „גוזלת את העניים", אם תוציא אף פרוטה על מטרה זו. זה כחמש עשרה שנה נוסדה חברה בברלין ומטרתה היתה, לאסוף את הרשימות ההיסטוריות הנוגעות לתולדות היהודים בגרמניה. אמת היא, כי צרות עין היתה מצד אחינו, לצמצם את פעולתם רק בפנה זו, ואולם על כל פנים נעשה איזה ענין ממש, וכמה רשימות יקרות נאספו ויצאו לאור בעזרת החברה הזאת. די לנו להזכיר, כי אספו דמעות אחינו בימי מסעי הצלב, הוא ה„מימורבוך" הידוע ופרסמוהו, כן הוציאו לאור את ה„קטסטר" העברי של עיר קולוניה בשנות המאה הי״ב, מלבד מה שאספו וקבצו בחמשת הכרכים של מה״ע שהוציאו לאור. ואולם פתאום עמדה החברה מלדת, וגם הדפסת ה„ריגיסטן" (דבר יקר מאד בהיסטוריה הישראלית) נפסקה באמצע, והטעם: מפני שחדלו הקהלות לתמוך בידי החברה. וקהלות בני ישראל אשר בגרמניה אינן עניות, ואדרבה, הן עשירות מאד, „אין כסף נחשב להן למאומה", ואולם לגבי הוצאות כאלה מתרוששות הן וצועקות על „גזל עניים".

מעשה כזה אירע בעת בווינא בירת אוסטריה. צריך אני להקדים ולומר, כי בהידור חיצוני נחשבת עדת ווינא על הקהלות הנאורות, היא קהלה גרמנית, ואולם בכל מוסד צבורי היא באמת קהלה „כשרה", ונראה לי, כי אך בטעות נעקרה מגליציה והונחה על אדמת גרמניה. אינה כל כך עניה בכסף, אבל עניה היא בדעת. אחד הפרנסים הציע, ליסד ועד של מומחים לחקר תולדות היהודים בממלכה הזאת ולהוציא על זה מקופת העדה סך עצום: חמשה אלפים כתרים, כלומר שני אלפים וחמש מאות זהובים שהם פחות משני אלפים רובל. ותהי צעקת הפרנסים גדולה על המציע הזה: העניים נועים ברעב ואתם מבקשים היסטוריה! שני ימים רצופים ארכו הטענות והמענות, הוכוחים והריבות בעסק הזה, ולבסוף נעשית פשרה: ליסד ועד של מומחים ולעת הצורך יוכל הועד להוציא אלף וחמש מאות זהובים, וגם זה לא נגזר בהחלט, אלא על תנאי...

ובעוד פרנסי קהלת ווינא מדיינים זה עם זה, אם ראוי להוציא על ההיסטוריה הישראלית איזה אלפים כתרים, קם חכם נוצרי (ד״ר שיריר בפראג) ופרסם ספר חשוב (רב הכמות ורב האיכות) על דבר תולדות הזכיות המדיניות והאזרחיות של היהודים במדינות הגרמניות של ממלכת אוסטריה. הספר הזה יכיל המון רשימות היסטוריות חשובות עד מאד, אשר יאירו אור בהיר על התפתחות הענינים בגרמניה; באיזה אופן נהיו היהודים (אשר בזמן מלכות רומי הרשעה היו אזרחי הארץ) בימי הבינים לעבדים. אין כאן התפעלות מרובה, טענות וריבות דברים, אלא הרצאת הפרטים כהויתם. המחבר לא נתכוון לסנגוריה ונזהר הוא בדבריו מאד, לבלי יפסידו את הסגנון ההיסטורי, ואולם הסנגוריה עולה ומבצבצת מאליה. בספור הדברים נמצא טרגדיה היסטורית, אשר פעולתה והשפעתה על הקורא היא מרובה אפילו מטרגדיה של שקספיר. הן בכלל נודע לנו למדי, מה היה מצב אחינו ברוב הארצות בימי הבינים, ולכאורה הדוקומנטים ההיסטוריים אינם אלא ענין לחוקרים. ואולם לא ההשמדות וההרינות יכאיבו כל כך את לבנו, כהענויים והיסורים המתמידים. לגזור כליה על עם — זהו חזון שכבר היה כמה פעמים בתולדות המין האנושי; ואולם לענותו זמן אלף שנה ויותר, לדכא את נפשו ורוחו, לעקם את גוו ולהשפיל את קומתו, להסיר מפניו את צלם האלהים — טרגדיה כזאת לא נהייתה אלא פעם אחת מיום ברוא אלהים אדם על פני האדמה. החוקרים היהודים העוסקים במקצוע זה אפשר שהם סופרים חרוצים, ואולם את כשרון המעשה לא ידעו. הם האמינו, כי ספור מעשים כאלה יפעל על ידי הבכיות והיללות; הסופר הגרמני כוון יותר לטבע הדבר הזה. הוא סדר את המאורעות ותצא

לנו טרגדיה מחרדת את הלבבות. אין שום ספר מדעי, אשר ירעיש את מיתרי הלב כל כך, כאוסף הדוקומנטים האלה.

לא על אודות התמצית המדעית של הספר הזה אדבר פה, ורק בכדי שיהיה ציורו הקולטורי של זמננו שלם, אודיע כי החבור הנוגע לתולדות היהודים יצא לאור בסיוע חברה היסטורית של נוצרים. מובטחני, כי אלו דפק המחבר על דלתות קהלותינו, הגם כי יש לו יתרון גדול ומעלה יתירה, כי נוצרי הוא, וידוע כי בענינים כאלה נושאים היהודים פנים „להם", עם כל זה לא היו מאספים כסף די הוצאות ספר בן מ"ה גליונות גדולים. דבר כזה עושים רק נוצרים, אשר אינם צועקים כל היום על „גזל עניים" ולכן יש הספק בידם להוציא כסף על מפעלים כאלה.

אין לנו יהדות, אלא „קבצנות". אין לנו חיים לאומיים ולא חיים עממיים; אין לנו ספרות ולא מדע, לא שירה וזמרה ולא מלאכת מחשבת, אין לנו הלך נפש ולא התרוממות הרוח, אין לנו העונג המדעי, אשר רק מעטים יבינו לו, אותו התענוג של האדם הנהנה מזיו החקירה המדעית. רק דבר אחד נשאר לנו: קבצנות, קבצנות. היהדות היא קבצנות! מי שאיננו מודה בדפיניציה זו יוכיחני על פני, יוציא ראיותיו ועדיו להכוביני.

ש. ב"ר.

במכתבי־העתים.

בין התבן, שמאכילין אותנו בתור „דגן שמים", יקרה לפעמים גם גרעין של דגן למאכל אדם. בהמשך „דברים ברורים" (ב„המליץ" גליון 118), שאינם ברורים כל עיקר, שומעים אנחנו הערה אחת קטנה, שראוי לשום אליה לב. מודה הסופר, שדעת הקהל ודעת הסופרים [על פי הרוב] ש ת י דעות הן, שתי דעות רחוקות זו מזו; שעולם המעשה לחוד ועולם הספרות לחוד. והעיקר „שאלו פתח הקהל הקדוש את פיו, לחוות את דעתו שלו, כי אז לא נשאר לסופרינו אף שריד ופליט".

ובגליון הבא אחריו (גליון 119) כותב ה' גלאסס לאמר:

„לא כל מה שנוצץ זהב" — יאמרו הבריות, והפתגם הזה לא לבד שנון, כי אם גם נכון ואמתי [אמתי ונכון] כנכון היום. עד כמה (?) אנחנו רואים זהב, זהב אמתי, נוצץ (בזה) [ב]מה ישהוא באמת רק בול עץ... [כמה פעמים ראינו] אור חיים ותנועה במקום [שבל] אור לא יגיה! עד כמה [= כמה פעמים?] הננו (?) קוראים בשמחה רבה: „הנה סוף כל סוף [בא] זה [ש]בעד[ו] (מה) דפק כה (?) לבנו, בעד מה שלחמנו וסבלנו". וכאשר תעבור הבהלה [ר"ל: השמחה המבוהלה] הראשונה, כאשר יתקרר מעט [כח] הדמיון הנלהב ויפנה מקום (?) לנתוח מתון וקר, ואז (אם) נביט על (ה„זה") [הדבר] שרכשנו ברי גיל (?) ועל משאת נפשנו [שנהיתה לנו], יעק לבנו כבצבת ברזל ויפול רוחנו. אז הננו מורידים את ראשינו; [אז] מתיאשים [אנחנו] ומנערים ברוח נשברה את ידינו מכל דבר.

מעין (זהב) נוצץ כזה (היא גם) — הוי, מה יכאב הלב — [היא גם] תחיתנו — המרוממה עתה בפי כל.

הפנטסיה של איש נדכא פרטי, כמו של גוי כלו, עשירה מאד בתמונות עתיד מרהיבות עין. (כי) הפנטסיה תתאמץ למלא בעתיד פי שמנה את החסר בהוה. ואמנם מה נהדרות, מה נעלות [היו] ביפעת קסמיהן (היו) (ה)תמונות (מ)תחיתנו העתידה, אשר הציגה לנו הפנטסיה; ומה חורות, מה מעולפות צל[לים] התמונות הללו במציאות!

איה משאת נפשנו? איה שאיפותינו ותקומתנו? הננו הומים, רועשים, מתוכחים, נלחמים... וצועקים: „הננו נוערים (?) לתחיה — יראת הרוממות לפני (?) עבודתנו!" ואחרי כל הרעש הזה (אין) [חסר] לנו הסימן היותר מובהק (של) לחיים עממים ומקוריים [הוא ה]חנוך העממי, בית [ה]ספר בעד העם..."

הבאתי את דברי ה' גלאסס מלה במלה מפני שלשה טעמים:

1) מפני שיש להם שורש בהנאמר למעלה מזה — בהתהום הרבה שבין הספרות והחיים. סופרינו הנעלים רוכבים על עבים קלים ואין להם לא בחינת המרחק ולא השגת האמצעים, בזמן שבעולם המעשה עמוסים משאות על שכם וראש, ולפעמים גם הבלים ושלשלאות על הידים והרגלים...

2) מפני שחפצתי להראות איך כותבים ר ו ס י ת ב מ ל ו ת ע ב ר י ו ת. וגם —

3) מפני שהדברים קשורים גם אל הבא אחרי זה.

כי בצבעים כהים כאלה, אך בלשון ברורה מזה [שהרי אין לך שפה בעולם אשר יתעללו בה, באופן שמתעללים סופרינו בשפתם] מתאר המודיע מגליציה אל מכה"ע „איזראעליטא" בווארשא את מצב הענינים שם.

זה לא כביר היתה בלבוב המסה הגדולה לכל הכחות, לכל המפלגות. בחירות היו אל בית פקידות העדה והמלחמה נטשה בין שני מחנות מתבוללים; בין ה ז ק נ י ם ו ה צ ע י ר י ם. בין הזקנים בעלי שיטה מטושטשת (לעת זקנה?), בעלי השאיפות הכהות והכיסמות שאינן ברורות, אשר הביאו לנו במשך הימים רק הכנעת עבדים מִלְּבַר ומקח שוחד מלְגַו, ובין המתבוללים הצעירים, הדוגלים בשם הפרוגרס והדימוקרציה — פרוגרס כולל ודימוקרציה כוללת. בראש הזקנים עמד ד"ר ביק המהולל, ובראש הצעירים מיסדי „אגודת אחים" ומנהליה: הסופר פלדמאן והד"רים: אשכנזי, בובר, ליליען וכו', והמלחמה היתה כבדה מאד, ורק אחרי עמל רב ובמעט דעות נצחו לעת עתה הזקנים את הצעירים...

ומה עשו אלה, אשר באו לכבוש את הקהלות? טמנו יד בחיק והודיעו גלוי, שבכל מחנה הלאומיים והציוניים אין אנשים מסוגלים להנהגת העדה.

ועוד הפעם אנחנו רואים, כי נקל לכבוש ארצות בכה וקשה לכבוש גם קהלה אחת בפועל...

אך אינני רוצה בשום אופן לבא לידי החלטה, כי אבדנו דרך.

מה שהוא ק ש ה איננו א י ־ א פ ש ר. אם גם מ ע ט י ם ה א מ צ ע י ם ו ר ח ו ק ה ה ד ר ך להגיע אל המטרה משאת הנפש, הלא ה ז מ ן אין סוף הוא, ובמשך א י ן ־ ס ו ף את הכל נרדוף ונשיג, אם אך נ ר צ ה, אם אך נ פ ע ל... הלא כה אומרים כל הסופרים...

והנה בא באותו מכה"ע ה„איזראעליטא" הסופר N. S. ואומר: שאין אנו רוצים כלל, שאין אנו עושים כלל... שְׁמָמָה מסביב...

בערי המדינה: נשרפים, פושטים את הרגל, חולקים על דבר עליות ולא יותר, היום פותחים יחידי סגולה בית ספר ומחר באים ה„מתנגדים" וסוגרים אותו בכה או על ידי מלשינות... היום בא מטיף, ועוד באותו היום והוא נסגר בבית הפקידות, כי אכלו קורצא... בערי המדינה „קרקע בתולה", אך האדמה אדמת ברזל והמניעות מן הצד אינן נותנות לעבוד את הקרקע הבתולה ולשמרה... מכירו של הסופר נסע אל ערי המדינה לעבוד עבודת הרוח (?), ואחרי עשר שנים שב וקרא: אבד לי הכל, אינני מאמין עוד בשום דבר! ואולי שלם בגופו שב, אך לא בנשמתו. הולך הוא עם הסופר N. S. בחוצות העיר ומדומה לו שהכל מתבוננים אליו, מסתכלים בו, מרגלים אותו וחפצים למסרו ליד הפקידים...

— ופה? שואל הַמַּכָּר, פה בווארשוי?...

— גם פה, — מודה הסופר N. S. — לא נעשה דבר.

— ואיה יחידי הסגולה: ראובן, שמעון, לוי, יהודה וכו' ומה הם עושים!

והסופר N. S. מספר לו: שראובן בעל השאיפות הגבוהות, שהתלהב על נקלה לכל דבר נשגב, שהיה מכה בשבט פיו את עגל הזהב ולא חשך רוק מפני החולים בתאוות הממון, מפני הכורעים והמשתחוים

לפני בעלי הכיס, שראובן זה „יש לו עתה משרה נכבדה אצל אחד השולחנים"...

ומשנהו, הצורה הנאוה — שמעון, שמעון שהתהלך בקרב בני הנעורים כנביא, שהיה שונא תכלית שנאה את הדיפלומציה והפוליטיקא, את ההנחות, הותרנות והפשרות, שהיה דורש רק אמת לאמתה — שמעון זה נהיה פתאום לרודף נדוניא ונשא בת עשיר... ולוי? לוי בעל המזג החם, בעל הדמיון העז, שהיה מואס בלמודי המשפטים בבית המדרש הנבוה, והיה קורא כפעם בפעם: אעזוב את הבית, ואלך לעבוד עבודת הגוף, אשב בתוך עמי וכו' וכו', לוי זה עשה בכל זאת את שלו, כלה את חוק למודיו, וירחץ במים, ויטהר, ויהי — לפרקליט מפואר...

— די! קרא פלוני, אינו חפץ לשמוע עוד...

ונם אנחנו אין אנו חפצים לשמוע עוד...

ובכל זאת, על פי הלוח של מכה"ע Wiek שנה זו רבה התכונה אצלנו גם בעולם המעשה.

אמנם מודה בעל ה„שנה הישראלית" (Rok żydowski), שמרבית „הסוחרים ברחוב נאלעווקי" פשטו את הרגל, שקהלות רבות נשרפו, אבל — יודע הוא — שהחיים הלאומיים התרחבו והתנשאו מאד. התנועה הלאומית והנובעת ממנה — הציונית עדים נאמנים הן, שהעם הזה לא יתבולל לעולם, ויהי כל הימים לעם בתוך עם, למדינה בתוך מדינה... והא ראיה:

אספות ציונים, אוצר לאומי, השקלים הנאספים לרבאות; בווארשוי: אגודות „בני ציון", „דורשי ציון" וכו'; משפיעות עלינו החברות יק"א וכל ישראל חברים מחוץ, והחברות „כרמל", „אחיאסף" ו„תושיה" בפנים... יק"א תומכת את ההדרים בווארשוי והגליל (!). החברות „סומך נופלים" ו„גמילות חסדים" (?) מלוות לסוחרי ישראל עד אלף רובל בבת אחת בלי רבית (?). בבית החולים העברי בלאדז נמצאות כבר „נשים רחמניות", ומוסד כזה יוסד בקרוב גם בווארשוי (?). ובספרות הפולאנית הוקצע מקצוע מיוחד לחזיונות ישראל: זאפאלסקא הציגה שני מחזות: „מלכה שווארצענקאפף" ו„יונה פירולקים"; יעסקע האינסקי — „שרה ווייסבלאט"; הסופר פעלדמאן — „משפט אלהים"...

האין בזה די?

והמאמר הזה מתחיל: „והנה בא הזמן והיהודים בעצמם מודים וקוראים בפה מלא: ערבים קבלנים אנחנו זה לזה — עם אנחנו".

ומסיים: ובכן ערבות הקבלנות של היהודים מוכחת יותר מדי, אף שהם מכחשים בה...

Z.

השקפה על דברי המדינות.

(ביאת הקיסר פראנץ יוסף לפראג. — השלום בין המשיכים והגרמנים. — השלום בעולם. — מרוקא וצרפת. — ספרד.)

הסכסוכים בין הגרמנים והטשיכים בביהם חדלו לכל הפחות לעת עתה, ועתה מצא' הקיסר פראנץ יוסף שעת הכושר לבוא לפראג, אשר זה עשר שנים לא בא אל שעריה מפני המחלוקת והמריבות שהיו ברהובותיה. מובן מאליו, כי נתקבל שם בתרועה גדולה ובקול המון חונג. הקיסר הוא אהוב ומרוצה לכל השבטים השונים ולכל הכתות המדיניות גם בשעת המחלוקת, ובימי השלום עאכ"ו. אמנם עוד לא הוברר למדי, על מה נוסד השלום הזה, אשר עוד לפני שנה נחשב היותו מן הנמנעות, ועוד הבריות לוחשות ומתלחשות, מה הבטיחה הממשלה להטשיכים בחשאי שכר פרישה, כדי שיחדלו מריב. יש ידים להשערה, כי לא הבטיחה להם כלום, שהרי סוד כזה בין מספר אנשים אי אפשר להעלים זמן מרובה. ואולם על מה שתקו הטשיכים ורמזו בעיניהם, בשעה שגדל הרעש בין הגרמנים, כי דבר סתר בברית השלום? זה עשו במתכוון, כדי לזרוק אבק בעיני בני עמם הקנאים. ימים רבים נלחמו הטשיכים בהגרמנים בכל מאמצי כחם והכריזו אלף פעמים, כי אי אפשר להם להשאר במצבם הנוכחי — ופתאום הם משלימים מבלי דבר דבר. זה היה צריך לטעם ואמתלא, ואם הפיצו הגרמנים את השמועה, כי בסתר לקחו את שכרם, הנה מה טוב. וקרוב הדבר כי גם הקצף מצד הגרמנים היה מלאכותי, עשוי לדבר במתכוון. עמקי הדפלומטיה מי יודע!

• וביחוס ממשלת אוסטריה לשאר המדינות רק שלום ושלוה. אמנם היו דברי השר גולוחובסקי הראשונים נשמעים בזעף באזהרה נמרצה כלפי המדינות בחצי האי הבלקני, ואולם אחרי כן צרף רחמים לרונז והמתיק מעט את המרירות. שלום לאוסטריה עם גרמניה ואיטליה, והאגודה המשולשת לא הופרה, ואולם שלום לאוסטריה גם עם יתר המדינות ואינה מקפדת, למשל, אם יש אהבה ואחוה בין איטליה וצרפת או בין סרביה ורוסיה. אמנם יש להקשות, אם כן הדבר, על מה כעס השר בראשונה? שהרי אין להאמין, כי שלא במתכוון נעתקו מלים מפיו, ליצני הדור אומרים, כי בשעה שמציע שר הממשלה הוצאות חדשות לצרכי חיל הצבא, הוא לובש שחורים ומתכסה שחורים ומצייר את הענינים כאלו עתיד העולם לשוב בעוד ימים מעטים לתהו ובהו. מלחמה מסביב ואין שלום! ואז צירי העם יבהלו וימהרו להסכים לכל הצעות הממשלה בדבר הגדלת חיל הממלכה, כי מי ימשכן את נפשו על סכנה כזאת? אם תקרא אותם מלחמה והעם איננו מזוין די צרכו? ואולם אחרי כן יטהרו השמים, והעבים לעומת שבאו כן הלכו למו. אין עוד פחד מלחמה, אלא שלום רב מכל עברים. אמנם התחבולה הזאת אינה חדשה, כי כבר השתמש בה זקן הדיפלומטים בדורנו, הנסיך ביסמרק, למדי, ואולם עוד היא בדוקה ומנוסה, וכל המשתמש בה לא יבוש משברו. נפלא הדבר לראות, איך גדול כח דברים כאלה. אין ספק, כי כל איש מבין יחזה לאשורו, כי רק הפלגה יתירה ונוזמא עצומה כל האיומים האלה, וברור לו הדבר כשמלה, כי אין השד איום כל כך. ובועד המדיני הלא יושבים רק אנשים חכמים ונבונים, מבינים דבר מתוך דבר, ואפילו אם חכמה אין כאן, הלא נסיון יש כאן, וכבר נסו באלה פעמים אין מספר. ואולם בכל פעם ופעם, כאשר יתיצב שר הממשלה, „ובקול חוצב להבות אש" ידבר על דבר הסכנה הקרובה לבוא, יחרדו כלם ממושבם ועד פרוטה אחרונה הם מנדבים לתת להממשלה, למען תבצר את חילה ותכין את דרכה. אם אחרי ימים מעטים יחדל הפחד, בנקל יתנחמו על זה ויאמרו: מוטב כי לחנם פחדנו פחד וכי שב לנו השלום בהיסח הדעת. כן הם עושים מדי שנה בשנה, והעם השומע את הקולות האלה וזכרונו חלוש ודעתו קצרה, ובכל שנה נשמעים לו הדברים כנבואה חדשה. די להשוות את פרטי המו"מ של השנים הקודמות עם אלו של המו"מ בשנה זו, ואז נראה כי שפה אחת ודברים אחדים להם. כבר יש בזה נוסח קבוע, „ואין לשנות".

גם במרוקא סר כעת פחד המלחמה. אומרים, כי ממשלת צרפת לוטשת עין על הממלכה הזאת. היא חפצה להגביר ממשלתה באפריקא

הצפונית. לפני שבעים שנה בערך כבשה את אלג׳יר, לפני עשרים שנה פרשה את ממשלתה על טונים, ועכשו נתנה עיניה במרוקא וטריפולים. לפי מצב הענינים כעת קרוב מאד, כי תפולנה המדינות האלה בחלקה ואיש לא יאמר לה: מה תעשי? איטליה תוזף מאד על זה; וכבר נודע כי היטב הרה לה, על כי כבשה צרפה את טונים, ומטעם זה נלותה על ממשלות אוסטריה וגרמניה לאגודה המשולשת, באמרה, עוד מעט וכל הים התיכון יהיה ביד צרפת. גם ממלכת ספרד התברכה בלבה, כי בימים הבאים תירש היא את מרוקא, וכמעט שנחשיר המדינה הזאת בתור מגרש ספרד הקרובה אליה מאד. בשנים הראשונות היתה גם אנגליה מקפדת מאד בדבר, כי לא יהיה כל צפונה של אפריקא ביד צרפת. ואולם עם כל זה ספק גדול היא, אם שלש הממלכות גם יחד ימנעו את צרפת מלרשת את הארץ. איטליה וספרד התרפו מאד וצר כחן מלמעמוד בפרץ, וידי אנגליה מלאות עבודה באפריקה הדרומית, ומי יודע עד מתי תהיה עוד אנוסה להחזיק שם חיל גדול, ואיך תעמוד בפני צרפת באפריקא הצפונית? עם כל זה מצאה גם ממשלת צרפת לנכון לחדול כעת מריב ולקבל לעת עתה את דברי הפיום והריצוי מצד השלטן, אשר שלח לפיים את ממשלת הריפובליקא, ובפירוש אמר דילקאסי, שר הענינים החיצוניים בצרפת, כי חדלו הסכסוכים וכי נתרצה למרוקא. האמת נתנה להאמר, כי גדול כח צרפת לכבוש ארצות חדשות ולרכוש לה קולוניות, וכבר קנתה לה במשיכה בעשרים שנים האחרונות קולוניות רבות וגדולות, אשר כמוהן לא היו לה גם בימי המלכים מבית בורבון בשנות המאה הי״ח — טרם נלקחו כל הקולוניות של צרפת בידי האנגליים — ואולם אין בידה להחזיק בהן ולהנחיל אותן, היינו לעשותן לחלק מן הגוף, לחברן ולאחדן עם המדינה הראשית, כאשר עשתה אנגליה עד הנה והצליחה. הנה מדינת אלג׳יר לפנינו! זה כשבעים שנה מושלת שם צרפת בגבורה, והיא הקולוניה היחידה, אשר נראית היא לכה״פ, כי עשו הצרפתים שם חיל. ואולם גם שם לא חדלו המהומות והמריבות כל אותם הימים, ועדיין ילידי הארץ שונאים את ארוניהם, אשר לא ידעו איך להתנהג עם בני עם אחר ובני דת אחרת. לזה דרושה סבלנות יתירה ועבודה מתמדת ותכופה, אשר אין הצרפתים מצויינים בהן. זולת זה החטיאה הממשלה הראשית את המטרה, בשלחה תמיד את פקידיה היותר מגונים והדיוטים למשול בהקולוניות, כל פקיד אשר קופה של שרצים תלויה לו מאחוריו ואשר נבאש ריחו בעיני הממשלה ישולח „בעד פשעו" להנהיג את הקולוניות. הפקידים האלה לא הגדילו את כבוד צרפת בעיני ילידי הארץ.

ובספרד נפתח הועד המדיני בהבטחות גדולות ועצומות, אשר בלי ספק לא תתקיים אף אחת מהן. אותן ההבטחות שגורות כבר בפינו וכבר שמענו אותן מאה פעמים ויותר, ואולם לא נתקיימו ולא תתקיימנה לעולם. הממשלה אומרת, כי עתידה היא לבטל את תמיכת הכמרים והנזירות, כדי להקל מעט את עול העם. בשעה שהבטיחה כזאת ידעה כבר כי אין בדבריה כלום, וגם לא עלה על לבה להמעיט ממתנות הכמרים והנזירות אף אגורת כסף. מכורה ונתונה ממלכת ספרד בידי הכהנים הישועיים וסופה עדי אובד, תעשה מה שתעשה. אין עוד אף הצלה פורתא לפניה. את אשר יחטא עם בזמן חמש מאות שנה ויותר לא יכופר לו בימי דור אחד. המוסר האיום: „פוקד עון אבות על בנים" נתאמת כבר בספר ההיסטוריה האנושית פעמים אין מספר.

מאורעות ומעשים.

בפטרבורג באר הסינט עוד הפעם כי איש יהודי אשר מת ושמו לא נמחה מספר רשימות הנולדים, יכול אביו או אחד מבני משפחתו לברר את דבר מותו בבי״ד ע״י עדים וכו׳, ובתי המשפט נזקקים למשפטים כאלה לבקרם ולתת תעודה ע״ד החלטתם. כמו כן באר הסינט, כי נתונה הזכות ליהודים אומנים, היושבים מחוץ לתחום, לעסוק יחד עם אומנותם גם באיזו עבודה אחרת או לשאת משמרת עבודה. — בעיר שווינציאן (פלך קאוונא) פרצה שרפה. כל בתי העיר וחנויותיה עלו על המוקד; רוב הבתים לא היו בטוחים באחריות ולמשפחות רבות אבד כל רכושם. — החלטת בי״ד העליון בפרוסיה לענינים אדמיניסטרטיווים: כי כל עדה תוכל לאסור אופן טביחה ידוע בבתי המטבח אשר לה, — ההחלטה הזאת נשאה את פריה: הקהלה בפוטסדם היתה הראשונה לאסור את השחיטה ע״פ דת ישראל, ובל״ס תמצאנה עוד קהלות אשר תלכנה בעקבותיה. גם „חברת צעב״ח" באוסטריה החלה למצוא תנואות על השחיטה, ובמכ״ע אשר לה הדפיסה „קול קורא אל האנושיות" כי כל בעל נפש ילחם נגד השחיטה הגורמת ענויים לבעלי החיים.— בווינא מספרים כי בימים האחרונים היה ראיון לד״ר הירצל עם הדוכס הגדול מבאדען. מטרת הראיון ותוצאותיו לא נודעו ברבים. — חברת „כל ישראל חברים" ההליטה לקרוא לפאריז אספת מורשים מכל הארצות, להועץ איך לעזור ליהודי רומיניה. החברה פנתה גם לקהלת לונדון, ואולם רבים מחברי הקהלה סרבו בדבר, ביראתם פן ימצאו צוררי היהודים פתחון פה להגיד כי בני ישראל הם „ממלכה בתוך ממלכה"; אך דברי מצדדי האספה חזקו על דברי המתנגדים והצעת „חברת כל ישראל חברים" נתקבלה. ראש מטרת האספה הוא להועץ ע״ד השאלה אם נכון לעורר את לב הממשלות על הפרת חקי הברית הברלינית מצד ממשלת רומיניה.— סגן המיניסטר להשכלה ברוסיה הרשה להאינספקטורים והדירקטורים של בתי־ספר לעם לתת תעודות למלמדים, והמלמדים מחויבים להכנים מחיר התעודה לגנזי הממשלה ע״ח האינספקטורים נותני התעודה. — מכה״ע „ווארש. דנעווג." מודיע, כי בהסכמת ממשלות רוסיה ואשכנז הוחלט, לבלתי תת מיום $^{1}/_{14}$ יוני והלאה „חצאי תעודות־מסע" לא ליהודי רוסיה ולא ליהודי חו״ל, יען הושם אל לב כי היהודים משתמשים בתעודות כאלה בכדי להעביר על הגבול סחורות שלא נטל מהן מס. — באירלנדיה נמצאו 3769 יהודים. 2246 מהם יושבים במחוז ליטשיסטר ובעיר הבירה דובלין, 851 באולסטר, 670 במונסטר. — חברת יק״א יעדה סך מסוים למטרת יסוד בתי ספר בפלכי חרסון, בסרביה, טבריה ופודוליה, ותתנהו על יד הועד לח׳ מרבי השכלה בפטרבורג. המחלקה באודיסא אשר לחברת מרבי השכלה קבלה עליה את הטורח לחקור ע״ד מצב החינוך בפלכי הדרום, ולהודיע באיזו ערים צריכים ליסד בתי ספר.—ד״ר אורינדיטשיק בעיר קוטנברג, אשר היה סניגורו של הילזנער, העתיק מושבו לווינא. מעת אשר למד סנגוריא על הילזנער, רדפוהו האנטישמיים וכל בעלי בריתו והשואלים בעצתו נזורו ממנו; וכאשר דלל מקור פרנסתו היה מוכרח לעזוב את קוטנברג. — בצפון ברזיליה בכנסית פארא התחוללו פרעות נגד היהודים. בתים היו למשסה, אנשים ונשים נפצעו ואחדים גם הומתו; לאחרונה אספו בני ההמון את היהודים אל מקום אחד ויגרשום אל מחוץ לעיר. הממשלה עשתה חקירה ודרישה בדבר ותענוש את עושי הרעה.— בפטרבורג נפתחה ישיבת הועד שנקבע לבקר ולשנות את סדרי בתי הספר הבינונים. חשאלות העומדות על הפרק אלה הן: 1) לקבוע יסודות חרשים בהנהגת בתי הספר; 2) לערוך סדר למודים חדש, ולתקן תקנות כי ינהיגו את סדר הלמודים הזה בבתיה״ס מראשית שנת הלמודים הבאה 1901/2; 3) איך להכין מורים ללמודי הענינים החדשים אשר יונהגו בבתיה״ס; 4) תתיקונים בבתיה״ס לנערות.— הועד הנקבע לפי שעה ליסוד „חברת הרחבת עבודת האדמה ואומנות בקרב יהודי רוסיה", עסוק כעת בעריכת ס׳ התקנות למען הגישו להתאשר ע״י המיניסטריום. — על ידי החברה „משען לדל" בעיר יקטרינוסלב נוסדה ביום $^{24}/_{3}$ 1900 לשכת־מודעין, להמציא חנם עבודה ומשרה לדורשים. מן החשבון שהוציאה החברה לשנת 1900 נראה, כי במשך הזמן מן $^{24}/_{3}$ 1900 עד $^{1}/_{1}$ 1901 המציאה הלשכה עבודת קבע למאתים וארבע עשרה נפש, וזה עלה להחברה בסך 686,94 רובל. החברה שמה לבה ואשונה להמציא עבודה לפועלים יהודים בבתי מכרה לפחמים, ואדוני המכרות היו שבעי רצון מעבודת הפועלים וגם הבטיחו לדרוש עוד פועלים מן הלשכה.— מחיר פחמי־האבן במכרות דאנעצק יורד מטה מטה, ותחת אשר היה מחירם

במכרות בשנת 1900 10—14 ק׳ ירד עתה עד 7½—8½ ק׳, וזה מפני שביתת המסחר והתמעטות העבודה בבתי החרושת. ע״כ נסגרו הרבה מכרות ונתפטרו הרבה פועלים מעבודתם. בעלי המכרות פנו עתה בבקשה אל שר האוצרות בפטרבורג, כי יטיל עוד הפעם מס על הפחם המובא מחו״ל דרך חופי הים השחור והים האזובי. במכרות מדינות פולין לא ירדו מקחי הפחם, מפני שבעלי המכרות הקדימו למכור את כל הפחם המוצא ממכרותיהם עד חדש אקטובר, אך ברור הדבר כי בסתו הבא ירד המחיר גם בפולין. — מן המושבות העבריות בפלך חרסון ויקטרינוסלב נתקבלו ידיעות משמחות ע״ד מעמד התבואות. גודל השבלים כקומת איש, והגשמים יורדים במדה הדרושה. — ד״ר ש. לעווין נבחר עוד הפעם לרב העדה בעיר יקטרינוסלב ברוב דעות 1040 נגד 106. — היהודים בקאי-פונג-פו (חינא) שלחו צירים את לי-קין-שען ובנו בן שתים עשרה שנה לשאנחאי, לבקש את החברה „לתחית היהודים האזרחיים״, כי תשלח מורים לקאי-פונג-פו ללמדם חקי דת ישראל. החברה מצאה ליותר טוב ומתאים כי העדה בקאי-פונג-פו ישלחו מקרבם אנשים צעירים לימים לשאנחאי לחנכם שם ולהדריכם בתורת ישראל בהוצאות החברה, והם יהיו אחרי כן למורים לבני עדתם. — לשכת הסטטיסטיקא במדינת ניו-דזירסי בארצות הברית הוציאה לאור דין וחשבון ע״ד מצב המושבות העבריות בניו-דזירסי. החשבון הזה יוכיח לנו במספרים ברורים, אשר אין להטיל בהם ספק, כי הישוב העברי בארצות הברית אשר התחיל לפני עשרים שנה הולך ומצליח, וכי ארבע מושבות עבריות הסמוכות זו לזו מוצאות שם ברכה. המושבה „אליאנס״ נוסדה ראשונה בש׳ 1882 ע״י נדיבים בניו-יורק אשר קנו 1100 אקר אדמה בשביל הנודדים מרוסיה. 250 אנשים באו אז לאליאנס וימצאו שמה הכל מוכן להתישבותם. כל אחד מהם קבל 15 אקר אדמה בתשלומין לשיעורין במשך 33 שנה, ויחד נגשו אל העבודה לחרוש ולשדד אדמתם. עתה היתה „אליאנס״ למושבה מלאה חיים ותנועה והיא מכורכה בשדות תבואה וכרמים. תחת שמי אמריקה נזקפה קומתם הכפופה של האכרים, והם מתהלכים עתה קוממיות ומלאים תקוה ואמץ רוח. המושבה השניה „ראזענהיין״ היתה לפנים שדה בור, ועתה דמתה לעיר הומיה ועליזה עם 200 בתים, רפתים, מסלת ברזל, טלגרף, טלפון ושמונה מאות תושבים. מחצית האכרים כבר פרעו חובותיהם וכלם משתמשים בעבודתם בכלים ומכשירים היותר טובים ושלמים. המושבה „וואוד-ביין״ עולה על כלן ביפיה וטובה. שטח אדמתה הוא 5300 אקר, ורוב האכרים הם ילידי רוסיה ורומיניה. מחציתם יש להם בתים מקנת כספם, ורבים כבר פרעו כל חובותיהם. מספר התושבים הוא 160 משפחות יהודים ול״ד משפחות נוצרים, והם יושבים כלם יחדו בשלום ואחוה. ב„וואודביין״ נוסד ע״י הברון הירש בית ספר ללמוד עבודת האדמה, שהוא מחבב את עבודת האדמה על היהודים. להפערמא אשר אצל ביה״ס 270 אקר אדמה, בית דפוס לבוריטוריום ובית עקד ספרים. גם המושבה „כרמל״ נמצאה במצב טוב.

(ד״ר תיאודור הרצל בלונדון.) במשך כל ימי השבוע האחרון עשה ד״ר הירצל בלונדון, היה טרוד בלשכות הבנק הקולוניאלי, בא לאספה המיוחדת של ראשי הבנק, ולבסוף עשתה לו חברת ה„מכביים״ אשר שם משתה. הסופר הנודע זאנגוויל היה יושב בראש בעת המשתה, ובין הקרואים היו: ד״ר גאסטער, פרופיסור וואמבערי, סיר פרנסים מונ-טיפיורי ורבים כאלה. זאנגוויל בברכתו על הכוס אשר נשא לכבוד הירצל הביא את הקרואים לידי בדיחות ע״י פתגמיו השנונים והמחכמים. בדבריו הורה על כל המעשים אשר עשה הירצל — זה האיש שאינו שונה בחלומות כי אם במעשים — במשך חמש השנים האחרונות, והכל בין „גאולה לתפלה״, בין הפיליטון האחד שהוא כותב למכה״ע „נ. פ. פ״ ובין השני, בין חזון-השעשועים האחד שהוא כותב בשביל התיאטרון בווינא ובין השני. הירצל — אמר הדורש — הוא החכם המדיני הראשון שקם להם להיהודים מיום היותם בגולה; הדיפלומטים האחרים שהיו לישראל לא עבדו עבודתם לעמם כי אם לאחרים; אמנם קמו אנשים גדולים אשר אמרו להושיע לעמם האמלל, ואולם האנשים האלה לא היו חכמים בחכמת המדינה; מיליונים היו להם, אך לא חכמה, ואולם הירצל יש לו חכמה יתירה, ורק מיליונים אין לו. הירצל איננו משיח — אם רצונכם באיש משיח אשר כחו בנסים, עליכם לפנות אל הציונים באמריקא ואל הכהן דאָוִיי, אשר באחד הימים האחרונים באספת עם של 3000 איש בטשיקאגו, אמר: „אני הנני הנביא אליהו; קומו נא ממקומכם כל המאמינים בדבר הזה״, ושלשת אלפי האנשים קמו. ואחרי כן ירה זאנגוויל את חציו השנונים אל לב העשירים, והביא לא אחת ושתים את השומעים לידי שחוק אדיר. בכלל הצטיינה הדרשה בסגנונה הנמרץ והיפה, ותהי אחת מהנפלאות בדרשות הדרשן הגדול הזה. — על הדברים האלה ענה ד״ר הירצל גם הוא, ורק נכר היה כי שומר הוא את פיו מאד מאד. הכלל הנודע: „לא נתנה הלשון אלא לכסות את המחשבות שבלב״, היה נר לנתיבתו. בלונדון אירע לד״ר הירצל לפני שנים אחדות כי דבר דברים אחדים יותר מדי ונכשל, ולכן — אמר — לא ידבר עוד עתה בלתי אם בהיות לו דבר מוחלט להשמיע אותו ברבים. ורק ברמז קל הזכיר כי עוד דרושים סך מיליון וחצי ל״ש, למען היות סך שני המיליונים שלם, ואז יוכלו לעשות את הצעד האחרון והמונמר הלאה (a very definite step ferward).

מכתבים מאודיסא.

ב.

„עשה לך רב״ — מצות-עשה זו שהזמן גרמא, אחת לשלש שנים, לא קימה עדת ישראל בעירנו זה יותר מעשתי עשר שנה. מיום מות הרב מטה״מ האחרון ח״י נורלנד. מני אז נתעלה סגן הרב אייכנוואלד למלא את מקום הרב לשעה, עד בוא זמן הבחירות. והבחירות נדחו מזמן לזמן. והשעה נמשכה לאורך ימים עד מות ממלא מקום הרב לפני שמונה ירחים. יותר מעשר שנים שמש הסגן בכהונה גדולה בתור רב לשעה בלי בחירת הקהל. במשך הימים הרבים ההם היה כמה פעמים רעש גדול בהרבה קהלות גדולות וקטנות בתחום המושב, ויתגעשו פנות העם וסערת הרוחות נגברה עד מאד, ורק עדתנו היתה „שוקטת על שמריה״; הרב לשעה יושב על כסא כבודו ואין מחריד ומכלים דבר. אמנם יצא מעת לעת הקול במכה״ע בעירנו כי שאלת הבחירות התעוררה והיא „עומדת על הפרק״, כי כבר החלו לעשות את ההכנות הדרושות וקרובה לבוא עת פתרונה. אבל שנה הולכת ושנה באה והשאלה לעולם עומדת.

איככה נהיה הדבר הנפלא הזה? אם מן השמים עכבו את הבחירות בעירנו או איזו יד חזקה ותקיפה בארץ? איך שהוא, הרב הזמני ישב על כנו „זמנים״ רבים בשלוה ועד בוא חליפתו לא קפץ עליו רוגזו של מעשה הבחירות.

ואת האמת צריכים אנחנו להגיד כי אף הוא, הרב לשעה, לא הרגיז בשעתו כל איש, כמובן מגדולי העדה ונכבדיה, ולא עורר נגדו תרעומות כל שהיא מצד התקיפים, כי לא היה מעולם איש חיל רב פעלים ובכל ימי רבנותו לא אהב להודיע את מציאותו ברבים, גם בעניני הקהל לא התערב ולא השתתף בפעולה גדולה או קטנה אף באחת מן החברות ומוסדות הצבור בעירנו. ולא רק איש מעשה, כי גם איש דברים לא היה ולא „הטיף״ בקהל רב, ואם נשמע קולו בבואו אל הקדש, הנה היתה כזאת רק בעת קראו לפני הארון הפתוח את תפלת „בריך שמיה״ וברכת „הנותן תשועה״... ככה היה נחבא אל הכלים בלשכת-הסופרים של הה״ר ורק שם נראה פעלו, ובני קהלתנו הבאים ללשכה זו לרגלי צרכיהם, רק הם הכירו וידעו כי אמנם יש רב לישראל גם בעיר אודיסא.

ובמות הרב לשעה א. אייכנוואלד, קם תחתיו הסגן השני ד״ר פאָמעראַנץ ויהי לממלא מקום הרב, ולסגן לשעה נועד המו״צ ההרש ר״ח טשערנוביץ.

אבל אם שנוי השם של הרב לשעה לא עשה כל רושם בעיר ואיש לא שם לזה לב, הנה מנוי המו״צ לסגן הרב מטה״מ הטיל סערה

בצלוחית של מים. המו"צים החופ"ק אודיסא וקנאי החרדים התמרמרו וירננו לא בסתר על אלה אשר נדלו את הדיין החדש וינשאוהו למעלת סגן הרב.

והסגן החדש הזה הוא שנוא נפשם של הדיינים ואיתני החרדים עוד מאז, מיום עמדו על הבחירה לדיין בעירנו לפני שלש שנים. מתנגדיו הרימו אז קול זעקה גדולה: ראו הביאו לנו ה„משכילים" איש עברי „ליטאי" לשימנו לשמצה! האחד בא לגור וגו'! הכזה יהיה דיין בעדת ישראל, איש אשר משכילים וסופרי ישראל הם מיודעיו ובעלי בריתו ואשר ממנו בעצמו נודף ריח השכלה, שאין אדם כשר יכול לעמוד בפניו. אבל כל עמל המתנגדים ותחבלותיהם היפות לא הועילו, וה„ליטאי" נבחר לדיין. והדיינים לא קבלו עליהם את הדין ולא חדלו גם אח"כ להצר את צעדי „חברם" החדש ולעורר עליו כל חמתם של החרדים. עת לעשות לה', ולכן הפרו תורתם וישוטו בעיר לבקש חוברות „השלח", אשר שם הקדיח ה„רב הצעיר" תבשילו ברבים במאמרו „לתולדות השו"ע"... „רב צעיר" הכותב במ"ע מאמרים „לתולדות" ודורש ברבים ע"ד „התפתחות", לא רק חשוד על המינות, כי"א מין גמור הוא וכופר בעיקר; אין לו לדיין אלא מה שמראים לו ולא מה שעיניו רואות...

וביותר גדל האף והחמה על ה„רב הצעיר" מעת אשר נכנס בו הרוח לעשות „תקון עירובין" ולמצוא היתר טלטול בשבת בחוצות אודיסא. על השערוריה הזאת הרעישו תבל ומלואה, ומגלות עפות שולחו לגדולי דורנו בבקשות ותחנות לעמוד בפרץ ולהתעורר על הרב החנף הבא לחתור חתירה ולקעקע את כל הבירה.

מה הועיל הרב הצעיר בתקנתו? לפירכא זו באמת אין תשובה מספקת, כי בעיר כאודיסא, אשר כבר העיד עליה אחד הצדיקים שהגיהנם בוער שבע פרסאות סביבותיה, כידוע, — בעיר „פרוצה" כזאת הותרה הרצועה וטלטול בשבת כבר נעשה כהיתר גם לרבים משומרי מצוה ואין נזקקין בזה לשאלת חכם, ואף המדקדקים לבלי לדוש בעקבם עבירה זו, בניהם נושאים לעיניהם משא ביום השבת בלי כל פקפוק, והבא בתקון ממין זה דומה למתקן המתיר להכניס תבן לעפריים. אבל אם מביא קצת לידי גיחוך „תקונו" של הדיין החדש, עוד יותר עלול לעורר צחוק קול צעקת הדיינים הישנים על „הקלקול" הנורא; ומלבד צחוק, גם רגשות אחרים יתעוררו בלבנו למראה „המלחמה" הזאת, אשר יסודתה לא רק בקנאת ה' צבאות כ"א בקנאה אחרת...

והנה בעוד „המקנאים" מתעתדים לקרוא מרחוק ל„גדול", שהוא ישים עין ל„צורת הפתח" ויכריע את הכף לצד האוסרים, ובני אודיסא יקבלו עליהם ועל זרעם לשמור את השבת מחללו בטלטול מטפחת,— פתאם נודע הדבר כי הדיין העושה „תקונים בדת", לא די שלא הסירו מעל ראשו את עטרת הדיינות שאינה הולמתו כלל, כ"א הוסיפו עוד עליו (הוי, שומו שמים!) כתר כהונה של סגן הרב מטה"מ, והרי הוא משתמש בשני כתרים כאחד!

רק זאת נחמתם של „המתנגדים" כי לא לאורך ימים תקום צרה, וכי בהגיע תור הבחירות אז ינולו הבוחרים את החרפה הגדולה מעל עדתנו ושכלו ידיהם להשחיר את פני הסגן החדש ע"י גורלות.

אבל מתי יבוא תור הבחירות? „ההכנות" הדרושות עוד לא נגמרו, ומי יודע מתי תגרמנה. גם לא נודע עוד דבר ברור בנוגע לסדר הבחירות, אם יהיו הבוחרים רק צירים נבחרים לזה או כל קהל עדת ישראל בעירנו יקחו חלק בגורל הבדורים.

אמנם יש לקוות כי לא לעולם תהיה שאלה זו, שאלת הבחירה, תלויה ועומדת. סוף סוף יבוא יום פתרונה ויגיע מועד הבחירות. אך שאלה יותר קשה היא אם יש לנו במי לבחור.

את מי נשלח ומי ילך לנו? הנה זאת היא השאלה.

כי קטן יעקב ודל — זאת היא מן המפורסמות שאינן צריכות ראיה כל עיקר. ובכל מיני הדלות, יותר נורא בעמנו — העניות באנשים. ועקבות הדלות הנוראה הזאת הננו רואים בכל פנות שאנו פונים.

וגם במקצוע הרבנות מטה"מ, כמו בכל יתר המקצועות שבחיינו, תראה לפנינו עניותנו בכל תקפה. נניח שכבר הוסרו כל „המכשולים" ומועד הבחירות נקבע. ואולם איפה ירבץ הרועה הנאמן הראוי לעמוד בראש עדתנו?

לא קשה הדבר למצוא סגנים הגונים. סגן יפה הוא גם הדיין העומד לשרת עתה בתור סגן לשעה, ואין ספק שראוי הוא למשרה זו לא רק לשעה, אף אם ידיעותיו העבריות עוברות את הגבול הרגיל לנושאי משרה כזו... ולא מעטים הם הסגנים הטובים האחרים אשר ימצאו לעדתנו בכל עת. ושם, בערי השדה הקטנות, אפשר למצוא בזמננו אף רבנים הגונים. כי אמנם יש לנו עתה בתוך הצעירים, שגמרו למודם בבתי הספר הגבוהים, אנשים נכבדים ובעלי לב עברי, הנכונים לשית את צוארם בעול הרבנות לא לשם הפרנסה לבדה, כי אם להביא ברכה לפי כחם לעדת אחיהם. אבל כל אלה הם כחות בינונים, שאינם מצוינים ונעלים כל כך, ובכל אופן עוד לא עשו להם שם על פני חוץ, ועדה גדולה כעדת אודיסא יש לה הצדקה לבקש לעצמה רב בעל שם, שכבר יצאו לו מוניטון בעולם היהודים.

ואנשים מפורסמים כאלה, שנמצא בם רוב המעלות הטובות הדרושות לרב בעירנו, מעטים בארצנו, מעטים מאד. והמעטים האלה, יש מהם שכבר משמשים בכהונת הרבנות בערים גדולות אחרות, ובקחתנו לנו לרב את אחד הרבנים המשובחים נביא בזה את קהלתו לאותו המצב שבו נמצאה עתה קהלתנו, כלו', להיות „כצאן בלא רועה" לאורך ימים; ויש מהם שאינם רוצים כלל לשאת שם „רב" לשוא, כי איך שתהיה התעודה האמתית של „הרב מטעם הממשלה", נוכל לקרוא לו, אם הגון הוא לכך, בשם „רועה", „מנהיג העדה" או „פרנס רוחני", אבל השם „רב" לא נאה לו, יען הפירוש הפשוט של המלה הזאת הוא איש העומד בראש העדה מצד הדת ולא מצד אחר, הקרוב במקצת אל הדת.

ועתה איה איפוא תקותנו שימלא חסרוננו בזמן קרוב? מאין תקח לה עדתנו הגדולה את האיש הראוי לעמוד בראשה?

ומה נרגש החסרון הזה, ומה רב הטוב ומה יקרה הברכה אשר יכול להביא לעדת עירנו רב הגון המוכשר ומסוגל להתיצב על מרום תעודתו!

רב כזה לא יצמצם את שכינתו בד' אמות של לשכת־הרב, להראות שם כל גדולתו ותקפו לפני בני דלת העם הבאים אל הבית. הוא „יצא אל אחיו" ופעלו יראה מחוץ ללשכתו בכל עניני העדה. הוא יטיף לפני העם מזמן לזמן בבתי הכנסת, ולא דרשות בטלות מלאות פרוזות ריקות ומצלצלות, שאין להן ממש וכל רושם לא ישאר אחריהן, כ"א דברים נאמנים היוצאים מלב יהודי נאמן, האוהב את יהדותו וחפץ להבבה על קהל שומעיו, ואשר פעולתם תהיה נכרת על המקשיבים, ביחוד מבני הנעורים. הוא ישתתף בפעולה ברוב מוסדות הצבור בעירנו, שמטרתן אינה מוגבלת במעשה צדקה וחסד בלבד, וישתדל ככל האפשר ל„יהד" אותן ולהכניס לתוכן זרם לאומי. ועד

כמה מוסדות הצבור בעירנו צריכות לאותו דבר, רואים אנחנו מתוך תוצאות האספה הכללית האחרונה למחלקת החברה „מרבי השכלה", אשר בה נראתה בכל הודה והדרה „הרוח החיה" באופני החברה, וכן נראה את כל זאת גם לעתיד, כשיגיע התור לדבר על שאר מוסדות הצבור. הוא, הרב, ישים עין על דרכי חנוך ילדינו בבתי הספר ובחדרים, ביחוד לא יגרע עין השגחתו מהחדרים „הפרועים לשמצה" בעירנו ובהשכילו להשתמש כראוי בכח הנתן לו מהרשות, יוכל לבחון את ידיעות המלמדים בתורה ובדרכי הלמוד ולהרחיק ממלאכת שמים זו את היותר גרועים ושפלים ולתמוך תמיכה מוסרית את הטובים והמשובחים שבהם. הוא יוכל להשתדל ג"כ, כי בכל בתי הספר הבינונים בעירנו ילמדו התלמידים העברים ראשי פרקים בתורת ישראל בתור למוד של חובה ולא רשות, והמורים לא יהיו מהמין הידוע של „מורי דת אל", המוכשרים רק להשניא את תורתנו על הנערים ולהבזותה בעיניהם, כ"א אנשים חשובים הראוים לעבודה נעלה זו.

אין בדעתי לחשוב בזה כרוכל את פרטי כל עבודות העדה, אשר על הרב לעשות. אנכי רשמתי את מקצתם, ומהם יש להקיש על השאר. בקצרה, כר נרחב בעדתנו לפני רב־פעלים לזרוע זרע טוב, כמובן, בעזרת טובי העדה, ולהביא ברכה מרובה.

אבל הרב מאין ימצא ?

ב ר ק.

אֲנָשִׁים וּסְפָרִים.

פְּרִידְרִיךְ נִיעֶטְצְשֶׁע.

ה. *)

יקשה לבאר איזו צורה יקבלו החיים אז, בהיות ממשלת האדם העליון פרושה. ניעטצשע בעצמו לא ירבה דברים על מהותו העיקרית של האדם העליון ועל השנויים בחיים אשר יהיו אז. אולם אנחנו יכולים להבין לרוחו ולהגיד איזו דברים על כל זאת. אבל עלי להקדים עוד דברים מעטים על אדות ניעטצשע בעצמו.

יותר משהיה ניעטצשע פלוסוף הוגה וחושב, היה משורר בעל הרגשה חדה ודקה, בעל לב אריסטוקרטי. נשמת המשורר הגדול הזה שאפה אל עָל, ותמאס בכל דבר בינוני ובכל המצוי. האתמוספירה מסביב היתה לו למחנק. קשה למצוא עוד סופר אחד אשר הרבה כל כך להטיף להתבודדות בדברים בוערים כגחלי אש, כאשר עשה זאת ניעטצשע. וגם בפועל אהב את הבדידות. „הרעיונות אשר הולידו את האפוריזמים של ניעטצשע נולדו לא ע"י עבודה בבית, כי אם ברגעי טיוליו הרבים בהיותו בדד, פעם בהרי טירוליה, פעם על חוף הים באיטליה הצפונית או בצרפת הדרומית, אשר שם חי את חייו, חיי בודד, אחרי כהנו עשר שנים בתור פרופיסור בבזיליה". אלה הם הדברים אשר ידבר על אדותיו אחד הסופרים. „אנחנו הפלוסופים — אומר ניעטצשע בעצמו—אין אנו יכולים לחלק את הגוף והנפש, כאשר יעשה ההמון, ועוד פחות מזה יכולים אנחנו להפריד בין הנפש והרוח („זעעלע אונד גייסט"). אנחנו אין אנו „צפרדעים הגונות" אשר להן „קְרָבַיִם קרים". לא מכונות אנחנו, שתעשינה את מה שתעשינה בלי הכרה וידיעה. עלינו תמיד להוליד בעמל רב את רעיונותינו, להביא בהם את כל אשר בנו— את דמנו, את לבנו, את אִשנו ואת אָשרנו. עלינו *להפוך את כל אשר בנו ואת כל אשר יעשה בקרבנו לאור ושלהבת*; אחרת לא נוכל לעשות". — עצמיותו הרוחנית של ניעטצשע—אומר אחד מתלמידיו האדוקים—היא היותר ראשונה במעלה והיא נשקפת מכל דבריו ומאמריו. כל עבודתו המזהירה של מוחו ושכלו לא היתה אלא הגשמת תנועות הנפש הגדולה הזאת, וגם באחרים הוקיר קודם כל רק את *היכולת לחשוב ולהגות*, את גבורת זהר הרוח. הוא נשא את נפשו לא *רק להבין* את סוד מסתרי העולם, כי אם *לברוא אותו מחדש, לתקנו ולהשלימו*. הפלוסופיה היתה אצלו הרבה יותר מן המדע בכלל, — התעוררות חפשית וחזקה. הפלוסוף איננו רק מסתכל וצופה, הנותן לאחרים ממה שהסתכל וצפה, כי אם מחוקק ומצוה בכל מקצעות החיים הכלליים והאנושיים. דומה הוא בבחינה זו למיסדי האמונות באזיה. אם לא נדע אותו, לא נוכל לשער ולתאר בחזיון מציאות איש כמותו בין אנשי הקולטורא הצינית והשפלה והמצומצמה שלנו. הוא היה איש *נחוץ ודרוש* לגורלה של האנושית.—

והאיש הנחוץ והדרוש לגורל האנושית הזה לא יכול להיות נתון לפי שעה באותה האתמוספירה של האנושית אשר נחוץ היה כל כך לגורלה - לטהרה ולנקותה. הוא לא יכול לסבול את האויר המחניק אשר מלא אותה. הוא חפץ לברוא איזה בריאה חדשה, שתתאים להלך רוחו ולעושר רגשותיו.

ובאמת, החיים בדמותם וצביונם, שבהם הם מתגלים לעינינו עתה, אינם יכולים להרהיב לב, ולא רק לב אנשים גדולים, עשירים בשאיפות כבירות ורמות כפרידריך ניעטצשע, אלא גם לב אנשים קטנים הרבה ממנו, ובלבד שיש להם איזה כח שופט, איזה לב מרגיש; אנשים שלא רק ברגעים אחדים מימי חייהם הם מתנשאים אל עָל ומבקשים גדולות ונצורות; אנשים, שלא רק באיזו עת הם מתרוממים מטיט היון ששקעה בו האנושית, — גם הם מרגישים איזה אויר מחניק, מעלה צחנה ובאשה באתמוספירה הסובבת אותם. הכל חול, הכל מצוי. בני האדם קטנים ושפלים מאד, מגמותיהם ושאיפותיהם בזויות וגסות. מה מכוער ומגונה העולם הזה! קטנות וכיעור ממלאים את כל חללו. מלחמה קטנה על אדות דברים קטנים ושפלים. הכל ריק ומשומם. אין כל ניצוץ אור. אין כל גחלת להתחמם לאורה. אין כל פנה טהורה, פנה מאירה לנוס שמה מפני הקטנות והכיעור, מפני הבזוי ומפני החשך הסובבים אותנו. אין גם פרח בשֶׂם אחד, להעביר מעט את ריח הצחנה והבאשה, ריח המות והרקבון הנודף מכל דבר ועולה באפנו.

ומלפנינו ומאחרינו, לימיננו ולשמאלנו זה ההמון העני הגדול, הנמוג בים של צרות ותלאות, הלוחם בכל ימי חייו בשביל פתותי לחם ומי שופכין!

והלב ירגז ופלצות נוראה תאחזנו בזכרנו את התמונה הנאלחה והנתעבה, שיקבלו החיים עוד אחרי איזו דורות, אם ילכו החיים על פי מהלכם שהלכו בו עד כה. כל חברי המין האנושי יהיו כלם חולי־הגוף וחולי הנפש, בעלי מום גופניים ובעלי מום מוסריים. גם טיפוס אחד בריא ושלם לא יֵרָאה ולא יִמָּצא בכל גבול האנושיות.

ועל אחת כמה וכמה שאדם כניעטצשע תבחל נפשו בחיים מלאים רפש ורקבון, מנוחת צפרדעי בצה והעדר עבודה כאלה. אין כל פלא שהוא ימאס בעולם הקטן הזה עם ברואיו הקטנים והבזוים. הוא הרגיש כי נחוץ לברוא עולם אחר, שרוחו יהיה יותר נעים ויותר טוב, וברואיו

*) עיין „הדור" גליון 22, 23, 24.

אשר ימלאו אותו יהיו יותר גדולים ויותר נעלים. האדם קטן ובזוי מאד, ועל כן נחוץ לברוא אדם יותר עליון ויותר גדול. מה הוא האדם העליון? מה היא תכלית הבריאה הזאת? מה הן תכונותיו העיקריות של האדם העליון? דבר זה קשה להגיד, מפני שעולמות שונים מפרידים בינינו ובינו. ניעטצשע לא יציע לפנינו תורה שלמה בנוגע לאדם העליון ולתכונתו ולמעשיו, ורק על פי הרוח המנשב בספריו ועל פי סערות הרגשות שהוללו את שאיפתו ותשוקתו לראות את האדם העליון מולך בכיפה, יכולים אנחנו לברוא לנו איזו מושגים ע״ד תמונת החיים שתתגלה בשעה שממשלת האדם העליון תהיה שפוכה על פני כל הארץ. (עוד יבוא).

ש. צ. זעצער.

לייבוש בולגר.

צ י ו ר

מאת יהודה שטיינבערג.

ליבוש־בולגר לא היה מבחין בין חסידים למשכילים: את שניהם היה שונא תכלית שנאה, אעפ״י שבעסקו עם אנשים בינונים, שאינם לא חסידים ולא משכילים, היה נוח ורצוי לבריות במדה הגונה. ואולם המושגים ״חסידים״ ו״משכילים״ נתרחבו אצלו מעט יותר מכפי הרגיל: בשם ״חסיד״ היה קורא את כל אשר ידע לקרוא בספרים העבים והרחבים אשר בארון ביהמ״ד; ובשם ״משכיל״ את כל מי שידע לקרוא בספרים הקטנים, הנלקחים ביד — שלשה בבת אחת ואשר לפעמים יקראו מימין לשמאל ולפעמים משמאל לימין; ולפעמים היה כוללם יחד — את החסידים ואת המשכילים — בשם אחד והיה אומר: ״אנשי — הניר״.

אנשים אשר ידעו אותו ידיעה קרובה מספרים, שכשהיה רואה נערים באים מבית הספר, וספריהם תחת זרועות ידיהם, מיד היו פניו מתכרכמים וחטמו מתעקם, ושפתיו לוחשות קללה קצרה אחת על ראשי כל המלומדים.

ומתפללי הקלויז הישן מגלים סוד, כי מאת שהשיא אברהם־שלמה, שכנו במזרח, את בתו לחתן תלמיד חכם, ונתן לו במתנה את מקומו בקלויז — מאז החל ליבוש לחזור אחרי קונה בכדי שימכור לו את מקומו ויקנה לו מקום אחר.

השנאה הזאת התפתחה בלבו ותלך ותגדל עוד מימי ילדותו: לליבוש זה היה אח צעיר ממנו לשתי שנים; יששכר־ הקטן היו הכל קוראים לו, מפני היותו חביב על כל בני בית הוריו. בהיות יששכר בן תשע שנים, כבר עלה על ליבוש אחיו בחדר, שהיו שניהם לומדים שם, ויצליח יותר ממנו בלמודים. במלאת ליששכר עשר שנים, הפרידו אביו מעל ליבוש, וימסור אותו ביד מורה גדול מן הראשון; וליבוש נשאר עוד כשנתים אצל המלמד הישן. ביד הוריו היה הדבר הזה תמיד לשבט מוסר ליסר בו את ליבוש ולהזכירהו את ערכו המעט לעומת ערך אחיו הצעיר. כפעם בפעם בלילות השבת, כשקדש ליבוש על היין, והוא ידע כי אביו מתכון לשמוע ולדקדק עמו כחוט השערה, והיה נחפז לנמור ולהבליע במלים או היה טועה ב״אשר עשה״ הראשון ויפסע עד ל״אשר עשה״ השני — אז התחיל אביו במוסר שפתים וגמר במכות לחי. גם אמו לא החרישה אז; התחילה בתוכחה: ״ראה, בער, מה בינך ליששכר הצעיר ממך!״ ונמרה בקללה לשעבר, השגורה כפי האמות: ״הלואי שהיית נמק בבטן, בטרם יצאת לאויר העולם!״

יששכר הוא הגורם תמיד לשבתות תוכחה ובכי — היה הנער הושב בלבו — בשל יששכר עליו לעזוב תמיר את השלחן באמצע הסעודה.

ואמנם הוא בעצמו ידע והכיר, כי יששכר טוב ממנו ונעלה עליו עשר מעלות; גם קולו של יששכר, כאשר רק יתחיל את הקידוש, כבר מוכיח למדי את היתרון הרב אשר לו ממנו: קול יששכר־ רך, נעים ובטוח, והוא לא יירא ולא יבוש; וקולו שלו — עב, רתית וחטוף; כמעט שהתחיל וכבר הוא חרד לנמור. הוא יודע את יתרונם של הקולות הרכים, ועל כן הוא שונא אותם ואת בעליהם גם יחד. הם הגורמים לשבתות של תוכחה, הם הסבה למכות לחיים גם בימות החול.

נוסף על אחיו הקטן קמה לו צרה חדשה מבית חיים־דוב שכנם. אברהם בן חיים־דוב היה צעיר ממנו לשנה אחת; ועל פי חשבון אמו — כביר ממנו למספר ירחים. בדבר הזה היתה תמיד מחלוקת בין שתי האמות השכנות, וכל אחת הוכיחה והעמידה את דבריה על חשבונות מדויקים: פטירתו של אחד הצדיקים, השתגעותה של בת הגביר שבעיר, בנין המרחץ החדש... ובכל אלה לא הוברר הדבר, וכל אחת עמדה על דעתה. מובן מאליו שליבוש היה נוטה יותר להאמין לדברי אמו; אבל גם בתפסו חשבון אמו — עלה עליו אברהם זה בלמודים יותר מכפי מספר ירחים. ופעמים רבות, בימי שבת בשעת הקריאה בקלויז, היה אביו קורא אליו את שניהם: אותו ואת אברהם, והיה שואל ביאור איזה פסוק בחומש. ליבוש זוכר עוד גם עתה, איך התחילו יוצאים אז מעיניו ניצוצים ניצוצים; איך לבו התחיל דופק.. הוא ידע מראש, שהלז יודע יותר ממנו, שכל הנערים מביטים עתה עליו בקלסה ושעוד מעט — והרגיש את מלוא כף יד אביו הקשה על לחיו המלאה.

אברהם זה בעוכרי — היה ליבוש מתאונן בלבבו. כל הנערים הידענים הם אסוני והותי. אז התחיל לשנוא את כל נערי החדר ואת נערי כל חדר, והשנאה הזאת הגיעה למרום קצה, כאשר מלאו לו שנות הבחרות.

ליבוש כבר עזב את החדר. ראה אביו כי אין נשמת ליבוש מסוגלת ללמוד: רב לא יהיה עוד, הוציא עליו את גזר דינו, ולכן ילך וישא בעול דרך ארץ...

ליבוש עזב את החדר בידיעה קלושה של תינוק היושב לפני רבו, וגם את המעט הזה שכח מהר. ליבוש היה לסוחר, וגם אמנם הצליח במקצוע זה ויעש בו נפלאות; הוא הראה חריפות יתירה במקח וממכר, בעניני שלי־ושלך. ״חבל שאינו מלומד״—התאוננו ההורים בלבבם. במשך שנים מספר עלתה בידו להרויח הון הגון.

ואז החלו שדכנים לדפק על דלתותיו. אמנם היה ליבוש זה כבר עושה בשלו, ואולם עוד ישב סמוך על שלחן אביו. על ליבוש נמצאו קופצים רבים, כי כבר יצא לו שם סוחר אמיד; ואולם כפעם בפעם חזרה ונעורה הצרה הישנה: המחותנים ו״סחורותיהם״ הזדמנו לפונדק אחד: לראות ולהראות, וליבוש לא מצא חן בעיני הכלות. נסותו נודפת ממנו — הוציאה כל כלה את משפטה עליו.

״בור, עם־הארץ גמור הוא!״ התלונן אז גם אבי המיועדת ויהי מתקצף על השדכן: ״מדוע לא הגדת לי מראש כי עם הארץ גם הוא?!״

כדברים האלה דבר גם המחותן האחרון, אבל השדכן פִּיֵּס את המחותן, ותחת ליבוש הציע לפניו את אברהם בן חיים דוב. והדבר הזה עלה יפה. אברהם לקח את לב המחותן בהשכלתו ובחכמתו, ואת הכלה — ביפיו ובנמוסו.

אז הגיעה השנאה למלומדים בלב ליבוש עד קצה. הוא שנא לא רק את אברהם, כי אם את כל המלומדים. הוא שנא את הדעת והתורה; נראה היה לו כאלו כל התורה הלזו, הכתובה באותיות שחורות, לא באה אלא לאסונו ולהותו.

ומאז נלאה נשוא את מוסר אביו ואת הערותיו הדקות על ההבדל שבין הבנים המלומדים ובין החשוכים, ויעזוב את בית אביו, ויחל לחיות חיי רַוָּק על חשבון עצמו, בבית אשר שכר לו.

ומאז החל לעסוק בחריצות יתירה במסחר. ההצלחה האירה לו פנים, ובכל מקרה מוצלח שבמסחרו, ראה כעין נצחון על הלמדנים האלה, היודעים לכתוב ציפרות רבות, ואולם להרויח מאה אחת אינם יודעים.

מנהג אחד היה לו במסחרו, שהיה זר ומתמיה לכאורה: בקחתו לו עוזרים ומנהלים לבית מסחרו היה מחזר רק אחרי משכילים או חסידים מלומדים. הוא פתח בעירו בית בורסקי גדול, הממציא חומר לערים קרובות ורחוקות. מלבד זה היו לו עוד עסקים לא־קבועים; ובין כל עוזריו ומנהלי עסקיו לא היה גם אחד שלא יהיה מלומד במדה מרובה או מעטה, אף אם פקודתו לא דרשה ממנו כל ידיעה מלבד פעולת ידים ועבודה פשוטה. אנשים אשר ידעו אותו מרחוק רק על פי נמוסו הרצוי ועסקו המתוקנים, היו יכולים לטעות ולחשוב, כי נטיה טובה יש בלבו לאהבה את המלומדים, אף על פי שהוא בור נמור; אבל המלומדים ההם, אשר שרתו בבית מסחרו, לא יכלו לטעות טעות כזאת. המה ידעו את אכזריותו שהוא מתנהג בה לפעמים קרובות עמהם, את תאותו הרבה להתלוצץ בהם, ודוקא בפניהם.

„שני מינים יש לי בין מְשָׁרְתַי, היה רגיל לומר, והמלה „משרתי" היתה יוצאת אז מפיו מסולסלת ומודגשת בטעם מיוחד: סרוחי פאה וקצוצי פאה. אלו יודעים את הדרך ל„גן עדן" ואלו — ל„הרי חשך", ורק תועלת וממשיות אין בשניהם."

ואת דבריו אלה היה גומר בצחוק מלא, ופניו היו מאירים עונג נסתר שהיה חש בדבריו.

את העונג היותר גדול היה חש כשמלאו ימי החודש ומשרתיו המלומדים היו באים לקבל איש איש את משכרתו מידו. אז היה נכר שהוא פונה מכל עסקיו ומכַוֵּן את לבו אליהם, והיה מעכבם כשתי שעות בביתו, שואל לזה, כמה ילדים נתן לו אלהים, לזה — כמה שכר למוד הוא משלם בעד בניו, כמה שלמו הוריו בעדו שכר למוד במשך ימי למודו בחדר — ופתאם הוא פונה אל השלישי ושואלו: מה היית עושה בכסף, אלו היית בן־לילה לעשיר כמוני?... ואחרי להג הרבה ושיח תפל, שנאוה נסה היתה נודפת ממנו — פסק ואמר: „בשבוע הבא תקבלו את שכרכם".

והתענג מאד לראות עיקומי פני המבקשים וצל הצער והכרת ענים שעל פניהם.

אז חנג חג נצחון; נצחון הבערות על ההשכלה והדעת; אז שתה נקם תחת כל ימי החדר, תחת כל הימים שהיה בזוי ונעלב; נעלב בחדר, נעלב בקלויז, נעלב בבית־הורים; עתה הוא מורד למעליביו במדה גדושה והוא מתנקם בלמדנות.

במלאת לו שלשים שנה — וכבר יצא לו שם „גביר אדיר". אז המציא לו אחד השדכנים נערה יפה, ודוקא מעירו, מקום שבערותו לא היתה סוד כמוס, אבל יחד עם זה גם עשרו ומצבו האיתן היה ידוע למדי.

אפרים גאָלדמאַן היה עשיר שירד מנכסיו. בתו דבורה היתה אחת מבנות העברים האמללות, אשר השכלתן הרחיקה אותן מן ההמון, ולא יכלה להנשא עוד לאיזה סוחר. אמנם יפה היתה ומגומחת למדי, באופן אשר תוכל לקחת לב דוקטור, או יוריסט או איזה עברי מוסמך. השכלה ודעת היו לה יותר מן השעור ההוא; ולו היו לה גם אלפים אחדים, כי אז היה נמצא לה גואל גם מקרב הפרופיסורים; ואולם האלפים כבר אזלו מכיס אביה ורק ספרים רבים עוד נשארו לה...

משכילי העיר היו מבקרים תמידים בבית גאָלדמאַן. דבורה היתה בבחינת „אלהי" המשכילים. ולא רק במפעליהם היתה משתתפת, כי אם היתה תמיד גם הרוח ההיה בכל מפעליהם, כלומר — בכל חפצם הטוב לעשות מפעלים כבירים, ליסד ביבליותיקאות, משען לעניים, בקור חולים ועוד כאלה — הכל כמנהג המשכילים בערים הקטנות. יחד עם דבורה דנו על שאלות היום, על החנוך העברי, על הלאומית, על תקוות העתיד, על השפה העבריה, שדבורה היתה אוהבת אותה והיתה יודעת בה ידיעה הגונה. וגם אמנם היו בין מבקרי ביתה גם צעירים פנוים ובני מעלה, אשר יכלו לקחת את לב דבורה. ואולם כל הצעירים האלה ידעו את ערכה והביטו עליה בכבוד, וגם לא כחדו מנפשם את העונג והתרוממות ה־וח שהם מרגישים בקרבתה, אבל בכל אלה היו נזהרים מהלכד בקסמי הנערה הנפלאה הזאת „שושנת העיר", כי ידעו אשר עוקץ אחד יש בשושנה הזאת ו„עניות" שמו, ושומר נפשו ירחק ממנו.

ודבורה בכל יפיה ומעלות רוחה הלכה ובנ־ה. וגם החלה להתיאש מעט מעט מהיות לאיש, ותחשוב מחשבה להקדיש את עתותיה לאחד המקצועות בחכמת הרפואה או ללמוד אחת המלאכות הנקיות, למען תוכל למצוא את לחמה ולא תהיה למעמסה על הוריה העניים.

אך פה נמצא לה זבולן השדכן, אשר הבטיח לאביה תקומה מהריסותו במסחרו ומשען כסף די צרכו — מצד ליבוש, אם רק תאות דבורה להנשא לו — לליבוש.

מובן מאליו, כי נפש דבורה סלדה בליבוש גם למשמע אזן, ותגרש את זבולן מעל פניה. ואולם זבולן לא הקפיד על כבודו, ולא התיאש מתקותו. סרוב הנערה לא היה בעיניו בלתי אם סַרבנות חיצונית של כל בתולה שהצנית, אחר שבעיקר הדבר לא ראה שום סבה למיאון משני הצדדים. הן אמנם יפה דבורה, ואולם עניה היא; וכן ליבוש גם הוא, אמת הוא, שהוא עם הארץ ואדם גס במקצת, ואולם גביר אדיר הוא; ולכן שני הצדדים נושאים כמעט בד בבד. אין שדוך יותר נאה מזה!

והוא הוסיף לבקר בבית דבורה כפעם בפעם ולחדש את שיחתו בליבוש; וכפעם בפעם גרשה אותו מעל פניה. ואולם פעם אחת כִּוֵּן את השעה: דחקו של אפרים גדל מאד. ימי רעב, כמשמעו, החלו לבוא עליו ועל ביתו. דבורה לא יכלה לראות בצרת בית אביה. נדמה לה, שהיא הגורמת לענים, אחרי שבידה להלצם מן המצר.

זבולן בא כמנהגו אל ביתה ויחדש שיחתו; והיא לא גרשה אותו מעל פניה, ורק החרישה. ביום השני, כשבא זבולן לדבר על לבה, שאלה אותו במלים מקטעות לאיזו דקדוקים שבדבר, ביום השלישי נכנסה לתוך חדרה וסגרה את הדלת אחריה ובכתה כל היום. ביום הרביעי שכבה על מטתה כל היום, וביום החמישי שלחה את זבולן לאביה: „מצדי אין כל עיכוב" — חטפה והוסיפה, ותסגר שנית בחדרה.

דבורה הקריבה את חייה על ספק הנאה של אביה ותנשא לליבוש.

ליבוש שמח מאד ביונה הצלויה שנפלה לתוך פיו כמעט בהיסח הדעת. הוא ידע את ערכה. וגם אמנם בהשכלתה לא היה לו כל צורך, ואדרבה, הדבר הזה היה כמעט נגד רוחו—הקוץ שבאליה השמנה — ואולם יפי דבורה, קסם עיניה, נועם מדברה וחשיבותה בעיני הבריות— כל זה כפרו על חטא השכלתה. באחרונה מצא גם קורטוב של הנאה

בזאת, כי ראה גם במקרה הזה נצחון אחד מנצחונותיו על המלומדים — אנשי הניר: „בכסף אתה קונה גם את ההשכלה הַגֵּאָה הלזו!"

אבל בפעם הזאת טעה ליבוש טעות שאינה חוורת כל ימי חייו.

כבן שלשים היה אז, אשר כבר נשקע בו חום הילדות, לא היה שכור אהבה בימים הראשונים אחרי החתונה! אבל הדבר הזה בעצמו היה לו לסבה כי גם פוג לא פגה מלבו אותה מדת האהבה שרחש לבו לדבורה. ואדרבה, האהבה הלכה הלוך ורבה. היא היתה מעין אותה האהבה אשר אין בה אף צל של רומנטיות ואשר נהגים ממנה לפעמים הָרַוָּקִים הזקנים הבאים בברית נשואים אחרי בהלם בזרמים החזקים של חיי הפקר...

האשה הקטנה והחלשה הזאת לקחה מעט מעט את כל לבו; לקחתהו בחלשותה, ברכותה ובנועם דרכה. דבורה לא היתה מאושרת בבית בעלה ליבוש. ליבוש לא היה דומה אף במקצת לאחד מאלה שהיתה רואה בחלומות נעוריה, אבל כבת ישראל היודעת הובתה ידעה להנחיל אושר לבעלה גם בשעה, שהיא לא היתה מאושרת. ליבוש היה ערום למדי להבין את זאת, ואהבת עצמו היתה סולדת בו על ידי כך. הוא הרגיש בעצמו שהוא מקבל נדבה מאשתו ואינו נותן לה כלום תמורתה. ואמנם שנאתו הישנה לדעת והשכלה היתה יכולה גם פה למצוא את פרנסתה, אבל אהבתו לאשתו טשטשה לגמרי את הרגש הזה ביחוסו אליה. הוא היה משתדל בכל מקרה להמציא לה עונג ונחת, לשמחנה, ולא יהיה בבחינת משרתיו „אנשי הניר" — מקבל ואינו נותן.

דבורה היתה הותמת על זורנלים ומכתבי־עתים עברים ורוסים. על פי רוב היה הטבלר מביא את הקוריספונדנציה אל ביתו בבקר, בשעה שדבורה היתה ישנה עוד. ליבוש היה מקבל אז גם את ה„ניירות" של דבורה; ונדמה לו אז שהטבלר פושק את שפתיו בצחוק־עצור, בעת מסרו לידו את מכתבי־העתים... „הוא לועג לי", היה אומר אז בלבו, „הוא יודע כי לניירות הללו אין לי כל שייכות". ובכל זה היה שש ושמח במקרים כאלה, להמציא בעצם ידו לדבורה שלו את מכתבי־העתים תיכף לקומה ממטתה, והיה מחפש ומוצא על פניה אור של רצון בשכר טרחתו.

מכירי דבורה לא מצאו כל סבה נכונה להפסיק פתאום את יחוסם הַכָּשֵׁר אליה; ואדרבה, הם יכלו עתה להתענג בחברתה בלי כל השש מפני השד של פניה בדבר... ויהיו מבקרים תמידים בבית דבורה בולגר, כאשר היו — בבית דבורה גאָלדמאַן. בית ליבוש נהפך מעט מעט לבית ועד ל„מלומדים ומשכילים". ליבוש היה מוכרח לפעמים לשבת בחבר־תם ולכבוש את פהוקיו וגהוקיו, אחרי ששיחותיהם לא העסיקו אותו. אמנם השכילה דבורה תמיד לטשטש את בילוטו של החזון הזה, ותשתדל לדבר בשפת־המון פשוטה ומובנת גם לאיש כליבוש. את הענינים המופשטים, שהיו משיחים בהם לפעמים, היתה מטעימה ומקרבת אל האזן, ומרוחה זה השפיעה גם על יתר החברה. היא פנתה בדבריה אל ליבוש ותעוררהו לשמועה, ותציל לפעמים מפיו גם איזו מענה והשתתפות בשיחה מפני ההכרח. אבל ליבוש היה מבין כל זאת, ויחשוב גם את המנהג הזה כאחד מחסדי דבורה עמו ונדבותיה, שהיא נותנת לו, לבלי קבל מאתו דבר תמורתם.

מעינו ההדה והמנוסה בנסיונות לא נעלם שדבורה שלו, בשבתה במסבת מכריה המלומדים, יראה על פניה אור של הנינה, של עליצות נפש... היא מאושרת בחבו־תם.. בכל הדיוטותו הגסה לא היה יכול לחשוד את דבורה התמה ברעיון לא־הגון... אבל בכל זה היו מתעוררים בלבו רגשי קנאה לדבר „האור" הזה. „את מחצית הוני נתתי, לו יכולתי אני, אני לעצמי, לעורר בקרבה עליצות וחדות נפש כזאת!"

בהיותו נפגע על ידי רעיונות כאלה היה בא לפעמים לידי כעש והיה שופך אותו כמנהגו תמיד על משרתי בית מסחרו. בלי כל סבה היה מתנפל עליהם פתאום, מכזם ומקללם; ויש אשר עבר עליו הרוח לגרש את אחד מהם או לגרוע פתאם משכרו. אבל המשרתים האלה התחילו להתאונן באזני דבורה, והיא ידעה לכלכל את דבריה — לא בתור פוקדת ומצוה, כדרך הנשים המושלות, כי אם בהשתדלות והמלצה, ולפעמים — בחנונים ומעט הפצרה, כשהשעה היתה צריכה לכך — עמדה תמיד לימין הנעלבים, ותחזיר את המגורשים ותפיס את עשוקי השכר.

ליבוש התחיל להרגיש בדבר, שמנוצחיו הולכים ומנצחים אותו. הבטלנים ההם, אנשי הניר, הולכים ונעשים אצלו בני־בית ממש. אין מורה בעיר שלא יהיו לו מהלכים בביתו, אין פרחה בעיר שלא יבוא אחת בשבוע לקחת או להשיב ספרים מן הביבליותיקה אשר לדבורה.

הוא הכיר במבקרים האלה, שחסד גדול הם עושים עמו, אם יברכו אתו בברכת היום. אם דבורה איננה בבית, הם שבים כשבאו; גם לשקר מפני הכבוד אינם רוצים היהירים הללו! להתעסק עמו לכל־הפחות בשיחה קצרה, כדי שלא תהי בטלותו בולטת ומורגשת כל כך! הן אמנם שנא את הצביעות, את אשר קוראים הבטלנים ההם בשם „נמוס", ולו התנהגו עמו ככה ולו השתדלו לגנוב את לבבו ולהתיחס אליו בכבוד וחבה נפרדה, כי אז בודאי היה מבזם יותר בלבו; אבל לפחות לא היתה אהבת־עצמו נפגעת כל כך.

ויש אשר תעבור עליו רוח קנאה והוא חפץ לרמוס את כלם ברגל, לצעוק בקול גדול: „צאו, בטלנים, מביתי הבית־שלי! גם דבורה־שלי! לי ולא לכם! סמרטוטיה המכורכים — בכספי קניתי! בכסף! הידעתם כסף מה הוא? כסף הוא כסף! ולא — ספרים, מעשיות יפות ועולם הבא! כסף הוא זה, שאני רכשתי בהריצות ובעמל, ולא בשיחות בטלות! השמעתם מלמדים?!"

והוא מסדר את דבריו ברעיונו, וגם מוציאם בשפתיו בחשאי, ומשמיעם לאזניו. דומה, שהוא מתעורר גם לאיזו פעולות... ואולם איננו פועל מאומה. איזה כח אוסר את ידיו באזיקים. הוא נזכר בדבורה — וכל מסקנותיו עולות בתהו.

והכל כמנהגו נוהג: „אנשי הניר" מוסיפים לבקר בביתו בחוצפא של תמימות; דבורה מקבלת נחת; היא מושכת גם אותו בשיחות בטלות שלהם, בחקירות של מה שיהיה לאחר מאה יובלות שנים, בהשערות, בוכוחים: „איך צריכים כל הדברים להיות", כאלו הכל תלוי בבטלנים ההם ובהסכמותיהם... וליבוש מתמרמר בלבבו כמנהגו, וכובש כעשו כמנהגו.

„נצח הניר את האסיגנציה" — הוא הולך ומנצח וליבוש איננו יכול לעצור. הוא ראה ומכיר: „עבד הייתי לעבדים" — הוא חרץ על עצמו ביאוש; אני עמל וצובר הון בכדי שאוכל להכין בית חם מואר ומרוח והרחבת־דעת לבטלנים ההם!"

(סוף יבוא).

סֵפֶר הַקַּבְּצָנִים.

(נ׳ כפופה).

ספור־המעשׂה

נדפס בהשתדלות

מענדעלי מוכר ספרים.

א.

כיון שנושב רוח חם וימות החמה—בארצנו, בני אדם ששים ושמחים ומזינין עיניהם מזיו של הקב״ה — היהודים ימי אבלות מתח לי״ ובאים אצלם והם מקוננים ושופכים דמעות. אבלות זו עם הצומות, הקינות והענויים התלוים בה נוהגת אצלם מתחלת ימי הספירה עד ימות הגשמים, שעת קלקול הדרכים. אותה שעה הרי היא לי, מענדעלי מוכר ספרים, שעת יריד גדול, ואני טרוד ומחזר בעירות להספיק לבני ישראל שם כל המכשירין הנצרכים לבכיה: קינות, סליחות, תחנות לנשים, שופרות ומחזורים. כללו של דבר. יהודים מקוננים ומבלים ימות החמה בבכיה ואני מתוך כך עושה סחורה. אבל אין זה מגוף הענין.

פעם אחת, בשבעה עשר בתמוז בשחרית, הייתי מהלך בדרך, יושב לי על דוכני בעגלה עטוף בטלית ומעוטר בתפלין, השוט בידי ומתפלל כדרך היהודים. הייתי מעצם את עיני שלא להסתכל בעולם בשעת תפלה. והיא, כלומר הבריאה בלשונם, היתה באותה שעה, מעשה שטן, נאה מאד והייתי חומד להסתכל בפניה. הרהורי לבי היו מנצחין זה עם זה; יצרי הטוב אומר: „לאו!.. אסור!", וכנגדו יצר הרע מדיח ואומר: „הן! ראה חיים, שוטה שבעולם!" ועמד ופקח לי עין אחת. ומיד נצנצה התמונה יפה כנגדי: שדות זרועים כוסמין בלבלובן לבנות כשלג אצל שורות שורות מוצהבות של חטים ושל גבעולי קטניות גבוהים וירקרקים. בקעה נאה וירקרקת וחורשות של אגוזים לשני צדיה. בקרקעיתה שוטפת בריכת מים זכים כעין הבדלח שזהרוריות החמה בוקעות בם וחופות פניהם בתורי זהב וקשקשי כסף. עדרי צאן ובקר נראים מרחוק כנקודות שחורות, שחומות אדמדמות בנאות דשא שם.— „אוי לאותה בושה! — מיסרני יצרי הטוב במילי דאבות — המהלך בדרך ומפסיק ממשנתו ואומר: מה נאה אילן זה! מה נאה ניר זה! הרי זה מתחיב בנפשו..." אבל היצר הרע מוליך ומביא לתוך חוטמי ריח ניחוח של ערמות שחת ושל עשבים ובשמים הנבלע באיברים, מנצח בנגינות במקהלות כנפי רננים משמחי לב; ורוח על פני יחלוף, רוח קל מסלסל פאותי ולוחש לי באזני: „ראה והוי נהנה מן העולם. אדם אתה, יהודי שוטה!" אני מגמגם ומתפלל, כביכול, ואיני יודע מה אני מגמגם, לבי בל עמי והרהורים באים ומנקרים במוחי ודברי חרוף וגדוף עולים במחשבתי מאליהם: הוי, הללי אדם!... עצמות יבשות, לא בשר ולא רוח!.. נפשות פורחות באויר, לא טעם ולא ריח!.. חבילות מפורדות!.. ערבות הבוטות!..— ועד שאני מנענע גופי, כופה עצמי לכוון בתפלתי כדי שלא יבלבלוני רעיוני, נשמעו לאזני דברים אלו שהפה היה חותם שלא מדעתו: המחזיר נשמות לפגרים מתים.

הא כיצד? כלפי מי? — נרתעתי פתאם מתביש מפני הרהורי לבי הרעים. וכדי להאפיל על קלקלתי לפניו ברוך הוא, אני מעמיד את פני פני תם, כלומר: לא להם נתכונתי אלא לסוסי... מצליף שוטי על גב אותו העלוב, מזרזו ואומר: הייא, נבלתי! נא, פגרי, נא!"

המצאה יפה היא זו אלא שלא עמדה לי הפעם. מאד מאד הייתי מצטער על שהרהורים מעין אלו עולים בלבי ביום צום זה, בשעה שאנו צריכים לקונן ולבכות על החרבן ועל הצרות הגדולות שמצאו את בני ישראל. שפעת קלגסיו של נבוכדנאצר נכנסו לירושלים והחריבוה... הריני מעמיד פנים של תחנונים מתאנח ואומר הסליחות הקבועות ליום המר הזה בקול בוכים, וקול בכיתי הולך וחזק כשאני מגיע לאותו פזמון הקורע לב בדבריו המרים האלו:

וְהַשְּׁפִיפוֹן
מִצָּפוֹן
כְּשִׁבֹּלֶת שְׁטָפָנִי;
וְהַצַּיָּד
שָׁלַח יָד
וְהַצָּפִיר וְהַשָּׂעִיר.

יהודי, מכיון שהוא שופך שיחו ואומר פזמון, כסבור הוא שעשה כל מה שבידו, ודעתו נחה, כתינוק זה לאחר שלקה מוחה דמעתו ושוחק. אני מסב לי על דוכני, מחליק את זקני בנחת כאומר: „רבונו של עולם! אני עשיתי את שלי ויצאתי ידי חובתי; עכשיו אין הדבר תלוי אלא בך. הראני נא הסדיך, אב רחום וצריק!" — „הידא, שא נא רגליך ולך, במחלת כבודך!" אומר אני לסוסי בפה רך, מפיסו בלבי על שהייתי מזלזל בו מתחלה וקורא אותו נבלה. והעלוב הזה כורע על רגליו הקדומות, מחוה קדה וכובש ראשו בקרקע ומתאנה, כאלו הוא ומר: „ארוני! ומספא מה תהא עליו?" – חייך שפקח אתה! אומר אני ומרמז לו בתוך כך שהוא רשאי לקום ולעמוד על רגליו. לא לחנם נאמר: „ציון בך כל בהמה ועוף חכמו!" כלומר, אפילו בהמותיך, כנסת ישראל, פקחות הן. אבל אין זה מגוף הענין. מתוך אמירה זו באתי להרהר שוב בכנסת ישראל, על חכמתה ודעתה ומנהגיה, על אותן הבריות היפות שבתוכה ועל רוע מעמדה, המקום ירחם עליה. ראשי מתנודד אילך ואילך, הרהורי מתבלבלים, וכשפשין נדמה לי—נבוכדנאצר וסיעתו, ומכות ומהלומות, ומלחמה כבדה. הבנופיא מקרקרת קירות ומשברת דלתות והלונות. יהודים קצתם לבושי טליתות וקצתם טעוני הבילות של סחורה וסמרטוטין משתדלים בכל כחם, שואנים „הושע נא!" ורצים... נושא אני את רגלי, נוטל מקל בידי, מתנבר וקופץ — ומשתטח מלא קומתי על גבי קרקע.

דומה שהטפתני שינה, לא עליכם, בתוך תפלתי. רואה אני והנה ענלתי עומדת בתוך שלולית. באחד מאופניה האחרונים נתונה סרנא של ענלה אחרת, וסוסי, רגלו האחת מחוץ לעבותות העגלה, עומד לאנחות ובצרה גדולה הוא. מתחת העגלה השנית קללות נמרצות בלשון יהודית עולות ובאות על ראשי וגניחה ושעול כאחת נשמע משם. אי! — מהרהר אני בלבי — יהודי! אם כן למיחש לא מבעי... ואני קופץ ובא לשם מלא חמה. תחת העגלה מפרפר איש יהודי סבוך בטלית ותפילין, הרצועות והשוט כרוכים יחד, מפרכס ומשתדל בכל כחו לצאת מן המצר. אני צועק: האיך! — והוא: האיך והאיך! — אני נותן כל חלומותי הרעים שחלמתי — עליו, והוא חוזר ונותנם עלי, ואין אחד רואה פני חברו. אני לו: יהודי, כיצד הוא ישן בתוך תפלתו? והוא לי: כיצד מתנמנם יהודי? אני מקלל באביו, והוא — באבי ובאמי. אני חובט את סוסו שלו, והוא מתיר עצמו מאסוריו, עומד וחובט את סוסי שלי. הסוסים מתנשאים ועומדים קוממיות, ואנו, כועסים ומתקפצים, השתערנו כתרנגולין, מתכונים להחזיק זה בפאותיו של זה. שעה קלה היינו עומדים שותקים ומסתכלים אחד בפני חברו. אמנם מה נהדר היה מראה משונה זה! שני גבורי ישראל בטליותיהם ותפליהם עומדים נזעמים בשדה, מזומנים להיות סוטרים אחד בלחיו של חברו... אשרי עין ראתה אלה! עוד רגע ומכות לחי מתרגשות ובאות, פתאום נרתענו

לאחורינו תוהים ומשתאים וקריאה נזרקה מפי שנינו בבת אחת: אוי, ר׳ אלתר!... אוי, אוי, ר׳ מענדעלי!...

אלתר יקנה״ז הוא יהודי שמן ומפוטם וכרסו עבה. פניו טובעים בים של שערות צהובות ועכורות שיש בהן להספיק פאות זקן ושפם גם לו לעצמו וגם לכמה יהודים אחרים. בתוך ים של שערות זה עולה כדמות אי — חוטם רחב וגדול, חתיכה הראויה להתכבד. רוב ימות השנה הוא סתום ובטל מעבודה, חוץ משעה זו שוסתו משתנה, כגון בפרוס חג הפסח זמן הפשרת שלגים, ובעליו נוטלו בחמש אצבעותיו ומעבידו. באותה שעה החוטם תוקע כשופר תקיעות גדולות וכל העיר בטלון תהום מקולו. והוא והברבורים המזומנים ליום טוב כלם כאחד נותנים זמירות בעיר. כל אנשי המקום תוהים ומשתוממים והכל מגישים לו מנחת טאבק׳ה להריח בה ומברכים אותו: אסותא! אסותא! — ובכלל, וסתם של חוטמי ישראל בעירות הקטנות חל באותם הימים. ודאי אין דבר זה בחנם ויש ט ע ם לזה... אבל אין זה מנוף הענין. אלתר יקנה״ז איש בטלון ומוכר ספרים הוא, מכירי מימים רבים, והוא בריה בפני עצמו, לא חכים ביותר ולא מרבה שיחה. פניו זועפים תמיד כאלו הוא כועס על כל העולם, אף על פי שאינו אדם רע בטבעו.

אחרי שאלת שלום משני הצדדים, אנו מתחילים, כדרך היהודים, לתהות איש על קנקן חברו.

— לאן הולך יהודי? מתחיל אני בודק באלתר.

— לאן היהודי הולך? עט!... משיבני אלתר דרך שאלה, כמנהג ישראל, שלא להשיב כהלכה, לפטור חברו במה־בכך וללמוד סתום ברמיזה - כל אותם דקדוקי חכמה התלוים במלאכת הבדיקה. היהודי הולך! אל תוך האדמה הולך היהודי!... — ור׳ מענדעלי לאן? — חוזר אף הוא ובודקני.

— לשם! למקום שדרכי לעבור שם תדיר בזמן הזה.

— מבין אני מדעתי, „לשם״ זה שמעלתו אומר, היכן הוא. ודאי לכסלון הוא, מקום זה שגם אני הולך עתה לשם,— אומר אלתר במרירות. דואג ומיצר שלא אקפח על ידי זה פרנסתו חלילה. — אבל מפני מה ר׳ מענדעלי בא עכשו מן הצד בקפנדריא ואינו נוסע לשם בדרך הכבושה?

— כך נזדמן לי עכשו. ולא קשיא. זה כמה ימים שלא עברתי בדרך זו. ור׳ אלתר מה ראה שנפנה לצדדים ועקם את הדרך? — חוזר אני ובודקו,— מאין בא יהודי?

— מאין יהודי בא? מכל ה ר ו ח ו ת שבעולם!.. מן אותו היריד הנאה, מן ירמוליניץ, ימח שמה וזכרה.

עד שאלתר מקלל את ירמוליניץ ואת היריד שלה וקרונות של ערלים באים, גוערים מרחוק בנזיפה, למה עומדים ומעכבים את הדרך על העוברים. וכיון שהגיעו למקומנו וראו אותנו מעוטפים בציצית ותפלין בראשנו ורצועות כרוכות ותלויות בנו — מיד הרימו את קולם, מלגלגים עלינו ואומרים:

— ראו נא אותן הבריות היפות, התכשיטים האלו, תפח רוחם של אביהם ואמם! הוי, פנו מקום, יהודים מצויצים!

ומיד היינו מזדרזים ובאנו לעגלותינו. והערלים, אף על פי שלא מבני ישראל הם, מכל מקום מעיד אני עליהם שעמדו לנו בשעת דחקנו, ובזכות דחיפתם יצאו עגלותינו מן השלולית בשלום. ואלמלא הם, מי יודע כמה היינו מטפלים בהוצאת העגלות מן הטיט, ולא עוד אלא שגם טליותינו היו מתמרטטות; כי, באמת, מה אנו ומה כחנו? אבל בכח ידיהם של בני עשו המלאכה נעשית יפה. הם היו דוחפים כרבעי, ומדחיפתם היה נכר ש ה י ד י ם י ד י ע ש ו. אבל אנו, להבדיל, אין לנו אלא ה ק ו ל ק ו ל י ע ק ב; כלומר, היינו מנשמים ונונחים ונראים כדוחפים... אבל אין זה מנוף הענין. כשנתפנה הדרך הלכו בני חם אלה לדרכם, הופכים פרצופיהם אלינו, מלעיבים ומלעיגים בנו, שאנו משמשים בבגדי כהונה בשעת טפול עם סוסינו ועובדים את הבורא במקל וברצועה... קצתם מראים עלינו בכנף בגדים מקופלת בידם בדמות אזן חזיר להרעימנו. אלתר לא היה מקפיד על כך. כלום אלו אף הן בריות כביכול — אומר אלתר בעקימה זו שיש בה בטול גמור — מה הם שנתביש מפניהם?.. ואני — עקיצת עקרב היה לי לגלוגם זה. אי שמים! הלעג למה? למה ולמה?

רבונו של עולם! — אני עומד ומדבר עם קוני בלשון תחנונים— השקיפה ממעון קדשך — השמים, וראה איך יהודיך התמימים נתונים לחרפה ולקלס על כבוד שמך הגדול; מפני שהם יראים את יראתך, מקימים את מצותיך ועושים רצונך לא בצנעא אלא בגלוי נגד כל ה ג ו י ם בכל מקום ובכל שעה. ועתה, אנא, יתגלגלו נא עלינו רחמיך הרבים ונהיה מוצאים חן וחסד בעיניך ובעיני כל רואינו. הגן נא על עם סגלה צאן מרעיתך. יהמו נא רחמיך על חסידיך הנבונים ותיטיב נא גם לי את מזלי, על שהגדלתי ה י ו ם את כבודך בפומבי וקדשתי את שמך הגדול ברבים. ותזמין נא לי עבדך מענדעל בן אמתך גנענדל ולכל ישראל פרנסתנו ועסק טוב ברוח ובנחת רוח, אמן.

(עוד יבוא)

Verlag „Achiasaf“.— Herausgeber, verantwortlicher Redacteur u. Buchdrucker: Josef Fischer, Krakau.

Іисусъ Навинъ. Г. Эберсъ	1 50
Юдифъ Трахтенбергъ К. Э. Францозо	1 —
Между Сцилой и Харибдой. Мордовцева	— 60
Миртала. истор. повѣсть. Э. Ормешко	1 25
Повѣсти. А. Бернштейна	1 —
Эсфирь. истор. повѣсть. А. Михайлова	1 —
Литовскіе евреи. С. А. Бершадскаго	2 50
Регестры и надписи	3 —
Мельпомено. К. Э. Францозо	— 60
Шляподниковъ рѣчь Герцеля на 4. конгресѣ	— 3
Полное собр. соч. Рабиновича 3 тома	5 —
I. Фловій. Іудейскія война	2 50
Открытое письма Графу Толстому	— 40
Исторія и сущность сіонизмп Д-ръ Сапиръ	— 25
Записка о причинѣ безпорядко Д. Швабахеръ	— 30
Талмудъ. Дейтша	— 50
Левандо, Очерки прошлаго	1 —
Гербергъ польскіе евреи	1 —
L. Bamberger, Erinnerungen	— —
A. Katz, Juden in China	— —
Herzl T. Dr., Das neue Ghetto	1 25
Bambus W., Palästina, Land u. Leute	1 50
Nordau Max, Doktor Kohn, Trauerspiel	1 25
Dr. Rülf J., Aruchos bas Ammi	1 —
S. Lublinski, Literatur und Gesellschaft	6 —
Jaffe M., Nationale Wiedergeburt der Juden	— 60
Acher Mathias, Zwei Vorträge	— 30
Jungmann, Heine ein Nationaljude	— 45
Schach F., Eine auferstandene Sprache	— 30

כל המקחים הם לבד פארטא.

Издательство „Ахіасафъ", Варшава.

Verlag „ACHIASAF", Warschau.

Печатается и вскорѣ выйдетъ:

☛ ЧАРТЕРЪ ☚

историко-сравнительное изслѣдованіе

Г. А. Бѣлковскаго.

Товарищество „АХІАСАФЪ", Варшава.

לבית מסחר הספרים של חברת „אחיאסף"

נכנסו הספרים החדשים האלה:

	קאפ. רו"כ
בעוד מאה שנה, אידוארד ביללמי	— 30
המוריה, ר' מ. א. גינזבורג	— 30
זכרונותי, א. ה. וויס	1 —
חקי חיים שמעון כהן	— 75
חובת האב לבנו, י. רייפמאן	— 20
רות חדשה „ „	— 25
לקורות היהודים בלובלין, ש. ב. ניסנבוים	1 —
ליאון הרופא, נ. אקסאקוב	— 25
משיב דבר, י. רייפמאן	— 30
משירי פושקין, העתקת ד. פרישמאן	— 30
מחברות לנטית השמות, הפעלים והכנוים, א. זלרם חוברת א'	— 10
ספר הברית השלם, מר' פינחס אליהו (הוצ' חדשה)	— 60
סנהדרין, י. רייפמאן	— 25
שנת האלפים מאת הפרופ. בעללאמי	— 60
תעודת ישראל. י. רייפמאן	— 25
המלאכות לפילון היהודי	— 20
קולוניסטען, א ראמאן פון א. ל. לעווינסקי, אנשטאט 80 ק.	— 60
אוצר ספורים, ק. שולמאן	— 50
טביחת הבהמה באופנים שונים, ד"ר דעמבא	1 —
מורה הדקדוק (זשארגאן), בילסקי, 2 טהייל	— 30
דורש לציון, קרעמער	— 30
פיזאלאגיע, ערשטער טהייל: דאס בלוט און דאס הערץ	— 10
„ צווייטער „ : דאס עסען פערדייען	— 20
ילקוט המכירי, על ס' תהלים מאת ש. באבער	3 —
יוסף לקח, מאת מ. קאפלאן (הוצ' חדשה)	— 25
חיי העמים, חלק ראשון: תוגרמא ויושביה מאת א. ארש	— 25
„ „ חלק שני: אנגליא ויושביה „ „	— 25
סביב הארץ בשמונים יום, זול ביירון	— 40
דברי הימים לבני ישראל, יעבץ	— 60
זרובבל, י. ב. לעווינזאהן (הוצ' חדשה)	1 25
סאקראטעס, גריכישער פילזאזאף	— 20
תבואות הארץ, לר"י שווארץ (הוצ' חדשה)	2 —
אפס דמים, לריב"ל לעווינזאהן	— 40
ס' הזכרונות, „ „ חייו, תולדותיו וכו'	1 —
בקורי ריב"ל	1 —
אשכול הסופר, שירים מכתמים וכו', ריב"ל	— 50
משפחת לוריא, שלשלת יחוסה	1 —
ראשית הכתיבה, מ. סילמאן	— 7
מכתרי פאריז (זשארגאן)	1 30
תחית המתים, ד"ר מ. נארדוי	— 10
צום יודישען פאלק, ד"ר מ. מאנדעלשטאם	— 4
פסח געשענק, פון פרוג, ליליענבלום און אנדערע	— 3
שבועות געשענק, „ „ „	— 3

Еврейскій вопросъ, Маколей	— 10
Исторія евреевъ. Г. Гретца томъ V.	2 50
« « « « X.	2 50
Сборникъ въ пользу нач. Школъ	3 —
« сіонистскихъ стихотв.	— 50
О древности Іудейскаго народа I. Фловій о средне вѣковыхъ обвиненіяхъ Д. А. Хвольсоно	1 —
Дѣти гетто 2 тома I. Зангвиля	3 —

I. КЛАУСНЕРЪ.

ДУХОВНЫЙ СІОНИЗМ

и его главный представитель.

Опытъ обстоятельнаго изложенія и характеристики сіонистстской доктрины „Ахадъ-Гаама“.

Цѣна 40 коп., съ перес. 46 коп. Сіонистскимъ кружкамъ значительная уступка.

Продается въ книжномъ магазинѣ Издательства „Ахіасафъ“, Варшава.

In unserem Verlage erschien:

JUDA

Gesänge von Börries Freiherrn von Münchhausen.

mit Zeichnungen von E. M. Lilien.

Preis in Original-Einband M. 8. — Netto Rubel 4.

Zu beziehen durch:

Verlag „ACHIASAF“, WARSCHAU.

F. A. LATTMANN Verlag, GOSLAR.

יצא לאור מחדש

סביב הארץ בשמונים יום

ספור נחמד

מאת זול בירון (Jule Verne)

סגנון הסופר זול בירון כבר נודע לרבים, כי מלמד הוא פרקים שלמים בחכמת הטבע בארה ספור נעים. הס׳ הזה כולל ספור מסע סביב הארץ בשמונים יום, ונעתק עברית צחה בידי סופר מצוין.

מחירו 40 קאפ. עם פארטא 50 קאפ.

נמצא למכירה בבית מסחר הספרים של חברת אחיאסף, וו רשא

Издательство „Ахіасафъ“ Варшава.

„Знаменитые евреи мужчины и женщины въ исторіи культуры человѣчества“, содержитъ въ себѣ біографіи и характеристики свыше 300 великихъ людей прошлаго и настоящаго на всѣхъ поприщахъ дѣятельности, соч. д-ра Адольфа Когута. Цѣна за всѣ 40 выпусковъ па подпискѣ 8 р., цѣна выпуска въ отдѣльной продажѣ 25 к.

Издательство „Ахіасафъ“, Варшава.

„מעטאמארפאזא“

דאס בעסטע קאסמעטי־שע מיטעל נעגען זאמער־שפראכען.

קרעם קאזימי

אלס איינציגער בעוויז פון עכטקייט איזט דער אונטערשריפט Cazimi אהנע דעם אונטער־שריפט איזט נעפעלשט. ווירד אין אלע אפאטהעק און פארפום־נעשעפטען פערקויפט.

דער הויפט־פערקויף איזט אין

האנדעלסהויז י. ב. סגל. ווילנא־אדעסא.

אין בעטראכט פון נעפעלשטע „מעטאמארפאזא“ האט דער ערפינדער קאזימי איינען ריסונאק אויף די פלאקאטען צוגעגעבען: די קוועלען פון שענהייט „מעטאמארפאזא“ בעשטעטינט פון האנדעלס־ און מאנופאקטור־דעפארטעמענט נו׳ 4683 וועלכע ווירד אין אילוסטרירטע זורנאלע פובליקירט ווערדען.

חברת אחיאסף.

ספרי למוד ומקרא לבני הנעורים:

1) **עברית בעברית**, ראשית למודי שפת עבר ע״פ השטה הטבעית, חבר **י. אפשטיין.**
המיתודה היותר קלה ומועילה ללמוד שפ״ע עם ציורים שונים לשיעורי הלמודים ותוי זמרה לשירי ילדים הבאים בספר.
מהירו 50 ק״פ ועם פארטא 60 ק׳, מכורך יפה 80 ק׳, וע״פ 90 ק׳.

2) **דברי הימים לבני ישראל**, מאת **מ. ברוינשטיין.**
חלק א׳. מימים קדמונים ועד הרבן ביתר, עם ספר מלים בתרגום ושפת רוסיא.
חלק ב׳. מן חרבן ביתר עד דור הרמב״ם.
הספר נדפס באותיות גדולות ומנקדות ובסופו נמצאו שאלות לתלמידים.
מהיר כל חלק 1 רו״כ ועם פארטא 1.12 רו״כ, מכורך יפה 1.30 רו״כ ועם פארטא 1.42 רו״כ.

3) **זכרונות לבית דוד**, מאת **א. ש. פריעדבערג.**
ספורים היסטוריים בתולדות ישראל מן חרבן הבית הראשון עד תקופת הרמבמ״ן.
מחיר חלק א׳ 1.54 ר׳ ועם פארטא 1.72 ר׳, מחיר חלק ב׳ וחלק ד׳ 1.40 ר׳ כל אחד וע״פ 1.50 ר׳, מחיר הלק ג׳ 1.73 ר׳ וע״פ 1.91 ר׳. עבור כריכה מהודרה יש להוסיף 30 קאפ׳.

4) **„האביב** ספר״ מקרא יקר בערכו הכולל מאמרים, שירים ספורים מאת סופרים נודעים. נערך ע״י **י. ח. ראבניצקי.**
מחירו 60 ק׳, עם פארטא 70 ק׳, מכורך 75 ק׳ ועם פארטא 85 ק׳.

5) **שירת הזמיר**, מאת **בוקי בן יגלי.** (דר. י״ל קאצענעלסאהן)
ספור לבני הנעורים.
מחירו 25 קאפ׳ וע״פ 30 ק׳.

6) **ה. אנדרסן, ספורים והגדות**, כתובים עברית עם פתח דבר מאת **דוד פרישמאן** (הוצ׳ א. ז. כהן).
מחירו 60 ק׳ וע״פ 70 ק׳, מכורך יפה ע״פ 1 ר׳.

Издательство „**АХІАСАФЪ**“, Варшава.